

עמר נקא

פירוש על רש"י לתורה

עיצוב: זהבה גרליץ

מאת

ר' עובדיה מברטנורא

הערך רבי עובדיה מברטנורא באנציקלופדיה יהודית דעת:
<http://www.daat.ac.il/encyclopedia/value.asp?id1=1629>

ברטנורא לחומש ויקרא

פרק טו	32	פרשת ויקרא	2
פרשת אחרי מות	33	פרק א	2
פרק טז	33	פרק ב	7
פרק יז	34	פרק ג	8
פרק יח	35	פרק ד	9
פרשת קדושים	37	פרק ה	10
פרק יט	37	פרשת צו	11
פרק כ	41	פרק ו	11
פרשת אמור	42	פרק ז	13
פרק כא	42	פרשת שמיני	17
פרק כב	46	פרק ט	17
פרשת בהר	48	פרק י	18
פרק כה	48	פרק יא	20
פרק כו	53	פרשת תזריע	24
פרשת בחקותי	53	פרק יב	24
פרק כז	55	פרק יג	26
		פרשת מצורע	29
		פרק יד	29

פרשת ויקרא

וגם עתה שומר לראשי,
קומה עזרתה בספר שלישי,
ותופע עלי נהרה,
בחדושי ספר ויקרא.

פרק א

פרק א, א

ויקרא,

לכל דברות ולכל אמירות ולכל צויים קדמה קריאה.

נ"ל דיליף לכל דברות מהכא דכתיב: **ויקרא** ואח"כ **וידבר** וקרוי דברות הדברים שנאמרו לו למשה לאמרם לישראל, כדכתיב הכא: **דבר אל בני ישראל**, ולכל אמירות יליף מדכתיב בפרשת ואלה שמות: **וירא ה' כי סר לראות ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה ויאמר משה משה**, וקרוי אמירות דבר שאין בו צווי מצוה כי ההיא דהתם, אי נמי יליף ליה מדכתיב בפרשת יתרו: **ומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר כה תאמר לבית יעקב**, והתם לא הוי אלא ספור דברים בעלמא. ולכל צויים יליף ליה מדכתיב בפ' יתרו **ויקרא ה' אל משה אל ראש ההר**, וכתוב בתריה **ויאמר ה' אל משה רד העם בעם פן יהרסו**, וזה קרוי צווי כי הוא לפי שעה ולפי זה קרוי דברות המדות שהם נוהגות לדורות, וקרוי אמירות הדברים שאין רק ספור שאין אלא לו לבדו, כמו: **אל תקרב הלום**, וקרוי צויים האזהרות שהן לפי שעה, ובתורת כהנים דריש ליה ר' שמעון מדכתיב: **וידבר דבר** לכל אמירות וצויים מהר"ר.

ויקרא אל משה,

הקול הולך ומגיע לאזניו אבל ישראל לא היו שומעין.

משמע דדריש ליה מויקרא אל משה ולקמן דריש ליה שקול לו קול אליו מדקאמר יכול ישמעו לקול הקריאה והמעוט דלעיל הוי לענין הדבור דכתיב בתריה וידבר אליו, ת"ל קול לו קול אליו דמיניה ממעטין הדבור, א"כ הוא דאמרינן לעיל ויקרא אל משה הוא למעט שלא היו שומעין קול הקריאה, ומה שאמר ת"ל עיין בשו"ת הרב ר' משה אלאשקר סי' צ"ג שהביא דעות על נשתוונא דנא קול לו קול אליו במסכת יומא פ"ק מפרש הכי קאמר דכתיב **וישמע את הקול מדבר אליו**, והיה יכול לכתוב את הקול מדבר לו והייתי ממעט מיניה אהרן בלבד ת"ל קול מדבר אליו למעוטי מיניה שכל ישראל לא היו שומעין מהר"ר.

מאהל מועד,

יכול מכל הבית וכו' ת"ל מבין שני הכרובים

אין להקשות אם כן לשתוק מהני קראי דאהל מועד ומעל הכפורת שהרי כתב למעלה שהיה הקול נשמע בכל האהל ובפתח היה נפסק, וקרא דעל הכפורת אצטרך ללמד על **ודברתי אתך מעל הכפורת**, כדאיתא בגמרא.

לאמור,

צא ואמור להן דברי כיבושין,

נראה דדייק ליה מדכתיב: **וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר** ואח"כ **דבר אל בני ישראל** א"כ לא שייך לאמר להן לישראל ולכך פי' בו צא ואמור להן דברי כיבושין ואח"כ פי' דבר אחר: צא ואמור להן וכו' ולפי שבהרבה מקומות בתורה לא שייך לפרש כאן אמור להן דברי כיבושין דדווקא הכא שייך למימר הכי, משום דהוי דבר שיש בו חסרון כיס שהוא התחלת דברי הקרבנות, אבל במקומות אחרים לא לכך פי' דבר אחר צא אמור להם וכו'.

פרק א, ב

אדם כי יקריב,

כשיקריב בקרבנות נדבה דבר הענין אדם למה נאמר מה אדם הראשון וכו'

נראה שלכך פי' כי יקריב קודם שפירש אדם, משום שאם הייתי יכול לפרש דמיירי בקרבנות חובה, הייתי אומר דנקט אדם לשון פחיתות שהוא נגזר מן האדמה, כי מצד חומרו הוא חוטא כמו: **ויראו בני האלהים את בנות האדם**, וכמו: **גם בני אדם גם בני איש**, אבל כשאנו מפרשים שבקרבנות נדבה דבר הענין אינו יכול לפרש כן, לכך פי' מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזל וכו'.

מכם,

להוציא את המשומדין,

ולא קאמר להוציא את הגוים, משום דכתיב בפרשת אמור **איש איש** דדרשינן מיניה לרבות את הגוים שנודרים נדרים ונדבות כישראל, לכך לא מיעט אלא מן המשומדין. מהר"ר.

הבהמה,

יכול אף חיה בכלל וכו' מן הבהמה ולא הבהמה וכו'

נראה דלכך פי' הבהמה קודם שיפרש מן, משום דאי לאו דממעטין את החיה מקרא דבקר וצאן, הייתי ממעטו ממלת מן מהר"ר. וקשה על מה שאמר:
להוציא את הרובע והנרבע,

שהרי אף להדיוט אסור ומי איכא מידי להדיוט אסור ולגבוה שרי ואמאי אצטריך קרא למעוטי. יש לומר דמיירי קודם גמר דין דאז להדיוט שרי ולגבוה אסור.

מן הצאן,

להוציא את הנוגח שהמית ע"פ עד אחד וע"פ הבעלים וכו'

לכך פי' רש"י ע"פ עד אחד, שאם ע"פ שני עדים היה נסקל והיה אסור אפי' להדיוט כדדרשינן, ממשמע שנאמר: **סקול יסקל השור**, איני יודע שהיא נבלה ונבלה אסורה באכילה, מה ת"ל ולא יאכל, אלא לומר שאם שחטו משנגמר דינו אסור באכילה. אמנם צריך לישב אמאי לא נקט ע"פ שני עדים וקודם שנגמר דינו הקדישו דלהדיוט שרי דקמ"פ דלגבוה אסור, ואף על גב דתנן עד שלא נגמר דינו הקדישו מוקדש, הא על כרחך לאו למימרא שיהא מותר למזבח גרע מעל פי עד אחד רק ר"ל לבדק הבית. ויש לומר דע"פ שני עדים הוה נפקא לן דפסול לגבוה מק"ו דבעל מום, ומה בעל מום דלעולם אינו נאסר להדיוט פסול לגבוה, נוגח ע"פ עדים דכשנגמר דינו אסור להדיוט אינו דין שיהא אסור לגבוה קודם שנגמר דינו. ואם תאמר מה לבעל מום שכן מומו נכר תאמר בנוגח שאין מומו נכר שלא יהיה פסול רובע ונרבע יוכיחו שאין מומו ניכר ואפי' הכי פסילי כדשמעינן לעיל ממן הבהמה למעוטי רובע ונרבע, ועל כרחך מיירי בשלא נגמר דינו דאי לאחר כך אפילו להדיוט אסור, וכדכתיבנא לעיל אף אני אביא נוגח עד שלא יגמר דינו שאעפ"י שמותר להדיוט אסור לגבוה. וכי תאמר מה לרובע ונרבע שכן נעבדה בהן עברה תאמר בנוגח שלא נעבדה בהן עברה בעל מום יוכיח וחזר הדין הצד השוה שבהן שאעפ"י שמותרין להדיוט אסורין לגבוה, אף אני אביא נוגח עד שלא נגמר דינו שאעפ"י שמותר להדיוט אסור לגבוה. וא"כ ייתיר ליה ומן הצאן להוציא את הנוגח ע"פ עד אחד או ע"פ הבעלים, ולכך פי' רש"י דבר זה על הנוגח ולא על הרובע והנרבע משום דהתם אצטריך לעל פי עדים כדאמרין, והשתא קשה מנא תיתי לן לפסול רובע ונרבע ע"פ עד אחד וע"פ הבעלים. ויש לומר דילפינן ליה מק"ו דנוגח שלא נעבדה בו עבירה והשתא ילפי' מהדדי. ומה שאמר:

כשהוא אומר למטה מן הבקר להוציא את הטרפה

קשה אמאי אצטריך הא אפי' להדיוט אסור. יש לומר כדאמרין במסכת בכורות דמוקי לה היכא דהיה לה שעת הכושר להדיוט, כגון שהיתה כשרה ונטרפה דסלקא דעתך אמינא נשתרי לגבוה קמ"ל דאסור. מהר"ר.

קרבתכם,

מלמד שהיא באה בנדבת צבור היא עולת קיץ המזבח הבא' מן המותרות.

פי' שהיא באה כשאין מה להקריב על המזבח מן המותרות פי' מי שהפריש מעות לעולתו או לחטאתו או לאשמו או לשאר קרבנותיו וקנה קרבנותיו והותירו אותן המעות משליך אותן בקופות שהיו בלשכה ומאותן המעות היו קונין עולת קיץ. וי"ג תיבות היו שם כדאיתא

במסכת שקלים כך פי' מהר"ר. ואחרים פרשו מן המותרות ממה שנשאר ממעות תרומת מחצית השקל של שנה שעברה, שבכל ר"ח ניסן מתחילין להקריב קרבנות צבור מתרומה חדשה, כדדרשינן מקרא **דזאת עולת חודש בחדשו** חדש והביא קרבן מתרומה חדשה ומה שנשאר אז מתרומה ישנה קונין מהן עולת לקיץ המזבח ופי' קיץ כמו: **הלחם והקיץ לאכול הנערים** שהוא לשון פרי, כי כמו שהפרי נאכל בגמר הסעודה כך זה נעשה בגמר הקרבנות כלן.

פרק א, ג

יקריב,

מהו יקריב אפי' נתערבה עולת ראובן בעולת שמעון וכו' וכן עולה בחולין וכו'. יכול אפי' בפסולין או בשאינו מינו ת"ל יקריבנו.

מקשים העולם אם לא היה כתוב לא הרבוי ולא המעוט מה היתה הסברא נוטה לומר מכל התערובות אם יש לנו להקריבם אם לאו אם נאמר שסברא היתה שיהיו כלם קרבים לא לכתוב הרבוי מן יקריב ומיקריבנו אלא למעט רק הפסולין או שאינו מינו, דמסתברי יותר למעט וממילא אתרבו עולת ראובן וכו'. ואם נאמר שהסברא נוטה לומר שלא יקריבו כלל לא לכתוב המיעוט מיקריבנו ומן הרבוי דיקריב לא הייתי מרבה רק עולת ראובן וכו' שהוא מסתבר יותר לרבות וממילא יתמעטו האחרים. ויש לומר דאי לא הוה כתיב לא הרבוי ולא המיעוט הייתי אומר דסברא נוטה לומר למעט כל התערובות שלא יקרב, אמנם צריך לכתוב המעוט דיקריבנו דאי לאו הייתי מרבה מיקריב רק עולת ראובן ועולת שמעון שהם כלם קדושים ועוד דחד בחד הוא אבל עולה בחולין דלא קדשי אימא לא, אבל מדאצטריך יקריבנו למעוטי פסולין ש"מ הא בחולין יקריבו, אי נמי להפך דאלו לא הוה כתיב לא הרבוי ולא המעוט הייתי אומר מסברא שהכל יהי קרב אמנם צריך לכתוב הרבוי דיקריב דאי לאו הכי לא הייתי ממעט מיקריבנו רק פסולין אבל נתערב בשאינו מינו לא אך מדאצטריך יקריב לרבות עולת ראובן וכו' ש"מ דמין בשאינו מינו לא יקריב, ומזה תוכל לדון בכל הדומה לזה הן בדברי רש"י ז"ל הן מדברי התלמוד. מהר"ר.

פרק א, ד

על ראש העולה,

להביא עולת חובה לסמיכה וכו' העולה פרט לעולת העוף.

קשה, מה ראית לרבות עולת חובה ולמעט עולת העוף אימא איפכא. יש לומר דטפי יש לנו לרבות עולת חובה שהיא בשחיטה והפשט ונתוח, מלרבות עולת העוף שאינה בכל אלה הדברים.

ונרצה לו,

על מה הוא מרצה וכו' על עשה ועל לאו הנתק לעשה.

פי' כגון לא תותירו ממנו עד בקר שהוא לאו ונתקו הכתוב לעשה, שכתב אחריו: **והנתר ממנו באש תשרופו, וכן: לא תקח האם על הבנים, שנתקו לעשה וכתב אחריו: שלח תשלח את האם.**

פרק א, ה

והקריבו,

זו קבלה ומשמעה לשון הולכה למדנו שתיהן

פירוש בקבלת הדם משתעי קרא שהיא הראשונה שבעבודות אחר השחיטה, ומדלא כתיב וקבלו אלא והקריבו משמעה לשון הולכה שיוליכוהו ויקריבוהו אצל המזבח, למדנו שתיהן שהקבלה וההולכה בכהנים.

בני אהרן,

יכול חללים ת"ל הכהנים.

קשה א"כ לכתוב קרא הכהנים ולשתוק מבני אהרן. יש לומר דמבעי ליה למילף מיניה גזירה שוה דבעין כלי שרת כדגמרינן גזירה שוה זו במסכת זבחים.

את הדם וזרקו את הדם,

מה ת"ל דם דם להביא את שנתערב בין במינו בין שלא במינו יכול אף בפסולין ת"ל במקום אחר דמו.

וקשה כדמקשינן לעיל ביקריבנו יקריב ומתריצין כדלעיל. מהר"ר.

פרק א, ח

את הנתחים את הראש,

לפי שאין הראש בכלל הפשט ונתוח שכבר הותז בשחיטה..

קשה מהיכא שמעינן ליה שהותז בשחיטה. יש לומר דכיון שנשחטו שני הסימנים חשוב כמי שהותז כולו, אי נמי דיליף ליה מעולת העוף של נדבה דהתם שמעינן שהראש בעצמו והגוף בפני עצמו, מדכתיב: **והקטירו ב' פעמים דכתיב ומלק את ראשו והקטיר ואח"כ כתיב: ושסע והקטיר, אלמא שהוא מבדיל. מהר"ר.**

פרק א, י

ואם מן הצאן,

וא"ו מוסף על ענין ראשון.

פי' ללמד הנאמר למעלה שלא נאמר כאן והנאמר כאן שלא נאמר למעלה שהן למדין זה מזה, ולכך מוסף על ענין ראשון.

פרק א, טו

ומלק והקטיר ונמצה וכו',

אלא מה הקטרה הראש בעצמו והגוף בעצמו אף מליקה.

פי' דשמעין מהכא שמבדיל בעולת העוף והכי איתא בת"כ מה הקטרה הראש בעצמו והגוף בעצמו, פירוש מדכתיב תרי זמני והקטיר אף במליקה הראש בעצמו והגוף בעצמו.

פרק ב

פרק ב, א

ונתן עליה לבונה,

על מקצתה מה ראית לומר כן שאין רבוי וכו'. דבר אחר שמן על כולה וכו'

קשה מאי דבר אחר, יש לומר שלפי פי' ראשון קשה דלמה נדרוש אותו כרבוי אחד רבוי שהרי ב' דברים הם שלא נאמרו כל ב' רבויים בדבר אח' לכך פי' דבר אחר.

פרק ב, ב

וקמץ משם,

ממקום שרגלי הזר עומדות.

קשה מנא לו, יש לומר מדכתיב: **משם** שהיא מלה מורה על מקום ולא כתוב ממנה, כלומר מהמנחה, אלא משם דהיינו מהמקום הכתוב לעיל והביאה אל הכהנים והיינו זר שמביאה והכהן קומץ ממקום שרגלי הזר עומדות.

פרק ב, ה

ואם מנחה על המחבת,

שאמר: הרי עלי, וכולן טעונות שמן יציקה ובלילה מתן שמן בכלי קודם לעשייתן.

במסכת מנחות יליף מתן שמן בכלי קודם לעשייתה מדכתיב: **סולת בשמן תעשה** במנחת מרחשת וילפינן כל המנחות העשויות בכלי מהדדי ליציקה ובלילה ומתן שמן בכלי מגזירה שוה דקרבנך, דכתיב גבי מנחת מחבת וקרבנך כדכתיב: במנחת מרחשת ומנחת סלת יליף ליה מדכתיב: **ויצקת עליה שמן**, בפסוק של אחר זה וכמו שכתב רש"י בסמוך. מהר"ר.

פרק ב, ו

ויצקת עליה שמן,

לרבות כל המנחות ליציקה יכול אף מנחת מאפה ת"ל עליה אוציא את החלות ולא אוציא את הרקיקים ת"ל היא

פי' מעוטא דעליה ממעטינן מנחת מאפה שאינה דומיא דמנחת מחבת ומרחשת שנעשית בלא כלי ובגמרא פריך אימא להוציא מנחת כהנים ומשני אמר רבא איזה דבר שצריך שתי מיעוטינן הוי אומר זה מנחת מאפה תנור, פי' לפי שבאה חלות ורקיקים שהם ב' מינים לכך צריכה ב' מעוטינן, וקשה אמאי תיסק אדעתיה למעט את החלות יותר מהרקיקין. ויש לומר משום דכתיב בהו בלולות ולא כתב בהו משוחות כדרך שכתוב ברקיקין ורקיקי מצות משוחים בשמן, לכך היה נראה למעטן מיציקה ולא למעט את הרקיקים, ת"ל היא שכל מנחת מאפה אינה טעונה יציקה והא דכתיב בהו ברקיקים משוחין בשמן, היינו מושחן כמין כ"י אבל לא יציקה בכלי כשאר מנחות.

פרק ב, יג מלח ברית,

שהברית כרותה למלח שהובטחו מים התחתונים

פי' שכשאמר הקדוש ברוך הוא **יהי רקיע ויהי מבדיל בין מים למים** נתרעמו המים התחתונים ואמרו מה נשתנינו מחברינו להיות רחוקים מכסא הכבוד ואז הבטיחן הקדוש ברוך הוא לקרב במזבח במלח וניסוך בחג, הכי איתא במדרש.

פרק ג

פרק ג, א שלמים,

שמטילין שלום בעולם דבר אחר שיש בהם שלו' למזבח וכו'

קשה מאי דבר אחר, יש לומר שלפי הפי' הראשון היה לו לקרות שלמים כל מיני קרבנות שכלן מטילין שלו' בעולם לכך פי' דבר אחר שיש מהן חלק לכל.

פרק ג, יז חקת עולם,

יפה נדרש בתורת כהנים וכל פסוק הזה.

הכי איתמ' בתורת כהנים חקת עולם לבית העולמים, לדורותיכם שינהוג הדבר לדורות, בכל מושבותיכם בארץ ובחוצה לארץ. וקשה אמאי אצטריך למכתב לדורותיכם בלאו זה יותר משאר לאוין. ויש לומר דסד"א מאחר שתלה הכתוב אסור הדם בפרשת אמור אל הכהנים **בולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים** דפרש' שחוטי חוץ הוה אמינא דמה מצות שחוטי חוץ דלא נהגה אלא במדבר, שהרי כשנכנסו לארץ הותר להם בשר תאווה אף איסור דם לא ינהג אלא לאותו הדור, ת"ל לדורותיכם. וקשה עוד מושבותיכם אמאי

אצטריך הא חובת הגוף הוא וחובת הגוף נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ, ויש לומר דהוה אמינא שלא ינהוג איסורם אלא בארץ ישראל מאחר שתלה אסורא בטעמא דכל חלב לה' להכי אצטריך בכל מושבותיכם.

פרק ד

פרק ד, י

כאשר יורם וכו',

ובשחיטת קדשים מצריכו ללמוד הימנו שאין למדין למד מן הלמד בקדשים

פי' דהא מילתא הכי איתמר דאי לאו **כאשר יורם משור זבח השלמים** לא הוה מייתר מאי דכתיב ירים ממנו את החלב המכסה את הקרב ואת כל החלב אשר על הקרב ואת שתי הכליות ואת החלב אשר עליהן דהא אצטריך כולה לגופיה, אבל השתא דכתיב כאשר יורם לא אצטריכא כולי פרשתא, רק לרבות פר יום הכפורים ושעירי ע"ז, אם לא הוה כתוב רק ואת כל חלב פר החטאת ירים כאשר יורם מזבח השלמים וילמד פר יום הכפורים ושעירי ע"ז מפר כהן משיח, לא הייתי יכול ללמוד משום דהוי למד מן הלמד. מהר"ר.

פרק ד, יב

אל מקום טהור,

לפי שיש מחוץ לעיר וכו' מחוץ למחנה חוץ לג' מחנות

נראה דלהכי פי' אל מחוץ למחנה אחר שפירש אל מקום טהור, שמעינן דמחוץ למחנה ר"ל חוץ לג' מחנות דמדכתב רחמנא אל מקום טהור, שמעינן מינה דהוא חוץ למחנה שכינה דאי במחנה שכינה פשיטא דהוה מקום טהור, וא"כ אמאי אצטריך חוץ למחנה אלא ודאי ר"ל חוץ למחנה לוייה הרי הוא חוץ לב' מחנות, ואח"כ כתיב בפרשת העלם דבר של צבור: **והוציא את הפר אל מחוץ למחנה**, שאין צריך לומר שהרי כתיב: **ושרף אותו כאשר שרף את הפר הראשון**, אלא ליתן לו מחנה שלישי. מהר"ר.

על שפך הדשן,

שאינ ת"ל אלא ללמד אעפ"י שאין שם דשן

נ"ל דדריש ליה ממיעוט אחר מיעוט לרבות אפי' אין שם דשן. מהר"ר.

פרק ד, יג

ונעלם דבר,

טעו להורות באחת מכל כריתות שבתורה

קשה, מנא ליה יש לומר כדדרשינן ליה במסכת הוריות מגזירה שוה דעליה עליה כתיב הכא: **ונודעה החטאת אשר חטאו עליה** וכתיב התם: **ואשה אל אחותה לא תקח לצרור** **לגלות ערותה עליה**, מה להלן דבר שזדונו כרת וכו'.

פרק ה

פרק ה, ג בה,

לרבות בולע נבלת עוף טהור

נראה דדריש ליה משום דנבלת עוף טהור כתיב לא יאכל לטמאה בה דדרשינן אין לך אלא האמור בה דוקא אכילה ולא טומאה אחרת ואין לך נבלה אחרת שלא יהיה בה טומאת מגע ומשא אלא זאת בלבד לכך דריש ביה האמור כאן כן.

פרק ה, ח ולא יבדיל,

אינו מולק אלא סימן אחד וכו' מול עורף מול הרואה את העורף.

נראה שלכך פי' ולא יבדיל קודם שיפרש מול עורף משום דמכח מה שפירש ולא יבדיל אינו מולק אלא סימן אחד, אנו צריכין לומר דמול עורף אינו ר"ל נכח העורף ממש, כלומר את שכנגדו דהיינו מלפניו אלא ר"ל מול הרואה את העורף. מהר"ר.

פרק ה, י כמשפט,

כדת האמורה בעולת עוף של נדבה.

תימא כי הוא דלא כתנאי ופרק קמא דחולין חד מפרש בחטאת העוף וחד מפרש בעולת בהמה.

פרק ה, יג מאחת מאלה,

מג' כפרות הללו ומה ת"ל שיכול לומר לחמורים שבהם יביא כשבה או שעירה והקלים יהיו בעוף וכו'

ואף על גב דכתיב **ואם לא תשיג** וכל השנים האחרונים הייתי אומר דודאי בחמורים מביא חטאת ואם לא תשיג ידו מביא שתי תורים ואם לא תשיג ידו מביא עשירית האיפה אבל בקלים יביא לעולם שתי תורים ואם לא תשיג ידו מביא עשירית האיפה ובקלי קלים יביא לעולם עשירית האיפה בין עשיר בין עני, לכך הוצרך לכתוב **מאחת מאלה**. מהר"ר.

פרק ה, יט אשם הוא,

אשם וכו' להביא אשם שפחה חרופה שצריך שיהיה איל בן שתי שנים.

צריך לישב אמאי אצטריך לרבנות אשם שפחה חרופה שהוא בין שתי שנים הא כבר פירש דאיל לשון חוזק ובשפחה חרופה כתוב איל וכן אשם נזיר כתיב גבי' איל. ויש לומר דגרסא משובשת היא זו שלא כך שנויה בתורת כהנים אלא כך היא שנויה. מנין לאשם שפחה חרופה שיביא בכסף שקלים ת"ל **אשם אשם**, יכול שאני מרבה אשם נזיר ואשם מצורע אחר שרבה הכתוב ומעט מרבה אשם שפחה חרופה שהוא איל ומוציא אני אשם נזיר ואשם מצורע שאינו איל עכ"ל תורת כהנים. וזה שאמר אחר שרבה הכתוב ומיעט פי' דכתב הוא לשון מיעוט כדפי' רש"י ת"ל הוא. וזה שאמר אשם מצורע שאינו איל פי' דלא אתקרו אלא כבש ואיל הכתוב בפרשת נזיר לשלמים הוא בא. וקשה לפי שטת רש"י מה ראית לרבנות אשם שפחה חרופה ולמעט אשם נזיר ומצורע אימא אפכא. יש לומר דאשם שפחה חרופה בא על חטא כמו אשם גזלות ואשם תלוי אבל אשם נזיר ואשם מצורע אינן באין על חטא לכך היה נראה למעט אותם.

משגב לעתות בצרה,

עזרתני בסדר ויקרא,

ותצילני מזעם וחרון,

בחדושי צו את אהרן.

פרשת צו

פרק א

פרק א, ב

צו,

אין צו אלא לשון זרוז מיד ולדורות וכו'

פי' מיד מדכתיב: **וצו את יהושע וחזקהו וכו'**, שהוא לאלתר לדורות, דכתיב: **מן היום אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם**, ומה שאמר ר' שמעון ביותר צריך הכתוב לזרז דבר שיש בו חסרון כיס פי' כגון זה שיש כאן הוצאת העולה תמיד והיינו דקאמר ביותר שאעפ"י שהזהיר את ישראל על כך בפרשת פנחס שאמר **צו את בני ישראל את קרבני לחמי וכו'** הזהיר גם בכאן את אהרן במלת צו שהוא זרוז.

זאת תורת העולה וכו',

וללמד על הפסולין אי זה אם עלו ירדו ואי זה אם עלו לא ירדו שכל תורה לרבות הוא בא לומר תורה אחת לכל העולין אפי' פסולין שאם עלו לא ירדו היא העולה מיעט את הרובע ואת הנרבע שלא היה פסולין בקדש שנפסלו קודם בואם לעזרה. צריך לישב אם לא היה כתוב לו תורה שבא לרבות על הפסולין שאם עלו לא ירדו ולא היא שבא למעט הפסולים שאם עלו ירדו אם לאו אם תמצא לומר שהסברא נותנת שאם עלו לא ירדו אם כן לשתוק מהרבו וממילא לא נמעט מקרא דהיא רק אותם שלא נפסלו בקדש ולא אותם שנפסלו בקדש בעבור הסברא, ואם תאמר להפך והסברא היתה נותנת שאם עלו ירדו אם כן לשתוק מהמעוט דהיא וממילא לא הוינא מרבה מתורה רק אותם שהיה פסולם בקדש ולא אותם שלא נפסלו בקדש מפני הסברא. ונראה לענ"ד שאם לא היה כתוב לא הרבוי ולא המיעוט הוה אמינא שהסברא נותנת שכל הפסולין אם עלו לא ירדו, ומיהו אי הוה כתיב היא ולא הוה כתיב תורה לרבו הוה אמינא דלא ממעטינן מהיא רק רובע ונרבע וכיוצא בו, דאיכא ביה תרתי לגריעותא שלא היה פסולו בקדש וגם נעבדה בו עברה, אבל כלאים וטריפה ובעלי מומין הואיל ולא נעבדה בהן עבירה אף על פי שלא היה פסולין בקדש לא הוה ממעטינן ליה, קמ"ל תורה איצטריך לרבויהי אותם שהיה פסולין בקדש ש"מ דכל אותם שלא היה פסולין בקדש אפי' לא נעבדה בהן עבירה אם עלו ירדו. אי נמי נימא איפכא דאי לא הוי כתיבי קראי לא רבויהי ולא מעוטא הוה אמינא שהסברא נותנת שכל הפסולין שעלו ירדו ואפי' הכי איצטריך למיכתב היא, דאי לאו הכי לא הוה מרבינן מרבויהי דתורה רק כגון פסח וחטאת ששחטן שלא לשמן שכן מצינו באשם ששחטו שלא לשמו שהוא כשר אבל כל הנך פסולי אחריני דקא חשיב התם בתורת כהנים כגון הין וכיוצא בו שפסולין בכל מקום הוה אמינא דאפי' כשהיה פסולין בקדש שאם עלו ירדו, להכי כתב היא למעוטי הנך שלא היה פסולין בקדש ש"מ דכל אותן שהיה פסולין בקדש אם עלו לא ירדו. מהר"ר.

פרק ו, כא

ישבר,

לפי שהבליעה של חטאת נבלעת בו ונעשית נותר והוא הדין לכל קדשים.

קשה, שהיה לו לכתוב דין זה בשלמים שהם קדשים קלים והוה שמעינן מיניה ק"ו לכל הקדשים. ויש לומר דבשלמים לא ספיקא לן למכתב ואם בכלי נחשת בושלה ומורק ושוטף במים, שאם בשל בו היום שלמים שנעשו היום ולמחר מבשל בו שלמים של מחר, וכן בכל יום ויום אין נאסרין לעולם שכל יום ויום נעשה גיעול לחבירו, שהרי השלמים זמנם לשני ימים ולילה אחת אבל בחטאת לא שייך למימר הכי, שהרי כשבשל בו חטאת היום למחר בבקר הוא בלוע מנותר שאין זמנו אלא ליום ולילה. ואי קשיא לך מנא תיתי לך לדמות שאר קדשים לחטאת. יש לומר מדכתיב תבושל בושלה לרבות דכתיב **וכלי חרס אשר**

תבושל בו ישבר ואם בכלי נחשת בושלה וכו' מזה הרבוי אנו למדין אשם ושלמי צבור ומנחה ושלמי יחיד ושאר כל הקדשים כולן, בין קדשי קדשים בין קלין.

פרק ז

פרק ז, א

זאת תורת האשם קדש קדשים הוא,

הוא קרב ואין תמורתו קרבה.

צריך לישוב אמאי לא פירש כן גבי קדש קדשים הוא דכתיב גבי חטאת. ויש לומר דשני פעמים קדש קדשים דכתיב גבי חטאת כולו צריכי למעוטי דברים אחרים כדאיתא בתורת כהנים. הראשון אתא למעוטי תודה ואיל נזיר שאין טעוניה צפון. וקדש קדשים אתא לרבות זבחי שלמי צבור שטעוניה צפון והשני כל זכר בכהנים יאכל אותה קדש קדשים הוא, קדש קדשים בא לרבות כל הקדשים למריקה ושטיפה. והוא בא למעט תודה ואיל נזיר שאין טעוניה מריקה ושטיפה רק דינם כתרומה דמעטינה לה מאותה פרט לתרומה אבל קדש קדשים הוא ראשון דאשם לא הזכיר עדיין שום דין גבי אשם, א"כ אמאי איצטריך לכך דרשינן ליה הוא קרב ואין תמורתו קרבה. וכי תימא אמאי לא תימא דהוא דכתיב גבי חטאת אתא למימר הוא קרב ואין תמורתו קרבה, יש לומר דשמעינן ליה מק"ו דאשם, ומה אשם שאם שחטו שלא לשמו כשר אין תמורתו קרבה. חטאת שאם שחטו שלא לשמו פסול לא כל שכן שאין תמורתו קרבה, ומאי דכתיב קדש קדשים לרבות כל אשמות שיהיה דמן נתן למטה, שלא תאמר כיון דכתיב כי כחטאת האשם הוא לכהן, מה חטאת למעלה אף אשם דמו למעלה ת"ל קדש קדשים ואת דמו יזרוק לרבות כל אשמות ואשם מצורע וכו' כדאיתא בתורת כהנים. מהר"ר.

פרק ז, ה

אשם הוא,

עד שנתק שמו ממנו וכו' אם שחטו סתם אינו כשר לעולה קודם שנתק לרעה.

פי' שאשם זה שמתו בעליו או שנתכפרו באחר הדין נותן שירעה עד שיסתאב פי' עד שיפול בו מום וימכר ויקנו בדמיו עולה לקיץ המזבח כדפרשינן לעיל בפר' ויקרא, ואם שחטו סתם קודם שנתק שמו ממנו דהיינו קודם שירעה עד שיסתאב, אינו כשר לעולה לקיץ המזבח דקרינן ביה אשם.

פרק ז, ו

קדש קדשים הוא,

בת"כ הוא נדרש. בת"כ דריש קדש קדשים לרבות זבחי שלמי צבור, שלא יאכלו אלא לזכרי כהונה הוא למעט תודה ואיל נזיר, ונראה דהא איצטריך למעוטי תודה ואיל נזיר היינו המורם מהם, שהרי הקרבן עצמו נאכל לזרים מהר"ר.

פרק ז, כ

וטומאתו עליו,

בטומאת הגוף הכתוב מדבר וכו'.

נראה דיליף ביה גזירה שוה מטומאתו טומאתו דכתיב בפרשת ויקרא, או כי יגע בטומאת אדם לכל טומאתו ואזהרת טמא שאכל את הטהור אינה מפורשת בתורה אלא חכמים למדוה בגזירה שוה, פירוש כר' יוחנן דאמר ר' יוחנן תני ברדלא אתיא טומאתו טומאתו ממטמא מקדש כתיב הכא **והנפש אשר תאכל בשר וטומאתו** עליו וכתיב התם במטמא מקדש בפ' זאת חקת **טמא יהיה עוד טומאתו בו**, מה להלן הזהיר הכתוב בפ' נשא **ולא יטמאו את מחניהם** אף כאן הזהיר אמנם, ריש לקיש דריש ליה **מבכל קדש לא תגע ולא המקדש לא תבא** קדש לא תגע דהיינו לאכילה דדומיא ואל המקדש לא תבא דהוי דבר שיש בו נטילת נשמה וכו' כדאיתא בפרק הערל, והא דלא יליף אזהרת טמא שאכל את הטהור מהנהו קראי דכתיבי בפ' אמור משום דכולהו היא פרש' מיירי בתרומה. מהר"ר.

שלש כריתות באוכלי קדשים בטומאת הגוף ודרשום רז"ל בשבועות אחת לכלל ואחת לפרט וכו'. פי' דכתיב בפ' אמור: **איש אשר יקרב אל הקדשים וטומאתו עליו**, דמשמע לכל הקדשים והיינו כלל, ובפרשה זו כתיב **ואכל זבח השלמים** דמשמע שלמים דווקא ותו לא והיינו פרט, מה שלמים קדשי מזבח יצאו קדשי בדק הבית שאין חייבין כרת על טומאתן, והכרת השלישי בא ללמד על טומאה הכתוב בסדר ויקרא גבי קרבן עולה ויורד שנא' שם **או כי יגע בטומאת אדם או בכל שקץ טמא וכו'** ולא פי' אחריה כלום, שלא נאמר אלא בטומאת מקדש וקדשיו וכאלו כתב אח"כ ואכל מבשר הקדשים.

פרק ז, כד

לכל מלאכה,

בא ולמד על החלב שאינו מטמא טומאת בבלות

פירוש מדכתיב לכל משמע אף למלאכה קדושה, והכי איתמר בת"כ ר' עקיבא אומר יכול למלאכת חולין יהא טהור למלאכת הקדש לא יהא טהור, ת"ל: לכל מלאכה אף למלאכת הקדש.

פרק ז, כו

לעוף ולבהמה,

פרט לדם דגים וחגבים.

צריך לישב. אמאי נקט יותר פרט לדם דגים וחגבים מכל הנך דקתני בת"כ ומביאה פ' שחיטה וז"ל **כל דם לא תאכלו** יכול אף דם מהלכי שתיים פ' דם האדם ודם שרצים ודם בצים ודם דגים וחגבים ת"ל לעוף ולבהמה, מה עוף ובהמה מיוחדים שיש בהם טומאה קלה פ' טומאת מגע, ויש בהן טומאה חמורה פ' טומאת משא, ויש בהן אסור פ' שלא נשחטו, ויש בהן היתר פ' אם נשחטו, והן מין בשר, יצא דם מהלכי שתיים, שאין בהן טומאה קלה, פ' לאחר מיתה שהנוגע במת הוא אב הטומאה, וכזית מן המת שחפהו בצק טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, יצא דם שרצים שאין בהם טומאה חמורה פ' טומאת משא, יצא דם בצים שאינן מין בשר, יצא דם דגים וחגבים שכולם היתר פ' שאינן צריכין שחיטה, ת"ל לעוף ולבהמה. אלו נאמר עוף הייתי אומר מה עוף שאין בצמרו משום כלאים תאמר בבהמה שיש בה בצמרה משום כלאים, ת"ל לבהמה, ואלו נאמר בבהמה הייתי אומר מה בהמה שאינה באם על הבנים תאמר בעוף שיש בה באם על הבנים ת"ל לעוף עכ"ל. ועתה קשה אמאי לא נקט רש"י דם מהלכי שתיים ודם בצים ודם שרצים כדרך שנקט דגים וחגבים. ונראה דיש לומר דרש"י בא לפרש אפי' למאן דדרש בכל התורה רבוי ומעוטי וא"כ מרבין כל מילי ולא ממעטינן רק מה שאינו דומה לשום ענין לפרט וא"כ לא נוכל למעט דם מהלכי שתיים שהרי יש לו טומאה כמו עוף ובהמה אף על פי שטומאתו אינו דומה לטומאתם, שהרי אף טומאת עוף אינה דומה לטומאת בהמה שטומאת עוף בבית הבליעה וטומאת בהמה במגע ובמשא. ועוד שבשר האדם אסור באכילה מואותה תאכלו דהוי לאו הבא מכלל עשה, וכן השרצים יש בהן טומאת מגע וגם הם אסורין באכילה וגם דם בצים לא הייתי ממעט מפני שהוא יוצא מן העוף, ויש לנו לומר שהוא כמותו דהא חזינן דביצת עוף טמא אסורה כמותו אבל דגים וחגבים אנו ממעטין שאינו דומה בשום ענין לפרט, אמנם דעת תנא דת"כ כמאן דאמר דרשין כללי ופרטי ולא מרבין רק דברים הדומין לפרט בכל ענין, ולכך לא מרבין מכלל ופרט וכלל דם עוף טמא ודם בהמה טמאה ולכך ממעטין כל אלה דממעטי. ואם יקשה לך אליבא דדריש רבוי ומעוטי מנא תיתי לן למעוטי דם אדם דם שרצים דם בצים. ויש לומר דלכך פ' רש"י אחרי כן **בכל מושבותיכם** למה הוצרך, כלומר דמיניה שמעינן למעוטי כל הנך דמדאצטריך קרא דבכל מושבותיכם לרבות דהדם אסור אף בזמן שאין בית המקדש קיים דסד"א כיון דבענין קרבנות כתיב לא ינהוג אסורו אלא בזמן שהקרבנות נוהגין קמ"ל, אם כן שמעינן דכל הנך לא אסירי דהא לא שייכי בקרבן כלל, דאי הוי אסירי לא היה צריך לרבוי דם בהמה ועוף בזמן שאין הקרבנות נוהגין, ואמנם אי לאו דממעטין מלעוף ולבהמה דם דגים וחגבים הוה אמינא דמרבין מבכל מושבותיכם כל דם כיון דאינו תלוי בקרבן.

והואיל ובא לידינו הך ברייתא דת"כ נימא בה מילתא, תחלה קשה על מה שאמר יצא דם מהלכי שתים שאין בהם טומאה קלה, שהרי עוף טמא אין בו לא טומאת מגע ולא טומאה משא ולא שום טומאה, ודמו אסור דהא לעוף סתם קאמר, ואפי' מעוף טהור יקשה דהא מטמא בגדים בבית הבליעה ואין לו טומאת מגע. ויש לומר דלא ממעטינהו כולהו משום קולא או חומרא אלא דכעין הפרט וכדפרי' וגבי אדם כלל בדבריו בין עוף טמא בין עוף טהור שמה שאמר יצא דם מהלכי שתים שאין בהם טומאה קלה ר"ל שאין בו טומאה שלא תטמא אדם לעשותו אב הטומאה וזהו מה שפי' הסמ"ג שהנוגע במת הוא אב הטומאה וכזית מן המת שחפהו בצק וכו', להשמיענו שגם במשא עושה אדם אב הטומאה ולא דמי לא לעוף טהור ולא לעוף טמא שהרי אין טומאתן עושה אדם אב הטומאה.

וקשה על מה שאמר יצא דם שרצים שאין בהם טומאה חמורה פי' טומאת משא שהרי עוף טמא אין לו שום טומאה. ויש לומר דחדא מנייהו נקט לדמותם לעוף טהור לומר יצא דם שרצים שאין להם טומאת משא ואי הוה ילפינן ליה מעוף טמא שאין לו טומאה כלל נוכל לומר יצא דם שרצים שיש להם טומאה. וקשה עוד על מה שאמר יצא דם בצים שאינו מין בשר אמאי לא קאמר שאין בהם טומאה או שאין בהן איסור או שאין בהן היתר. ויש לומר דלא הוי מצי למימר שאין בהם טומאה דהא עוף טמא אין בו שום טומאה ואפי' הכי דמו אסור דלעוף סתם כתיב ולא היה יכול לומר שאין להם איסור דהא לא פסיקא דהא איכא ביצי עוף טמא שיש בהן איסור, וגם לא היה יכול לומר שאין בהם היתר שהרי ביצי עוף טהור יש להן היתר, לכך נקט מילתא פסיקא שאינן מין בשר.

וקשה עוד על מה שאמר יצא דם דגים וחגבים שכלם היתר אמאי לא אמר שאין בהם טומאה או שאינן מין בשר. יש לומר דלא מצי למימר שאין בהם טומאה דהא איכא עוף טמא שאין בו טומאה כלל ואפי' הכי דמו אסור וכדכתיבנא וגם לא היה יכול לומר שאינן מין בשר דהא איכא מאן דאמר שהן מין בשר וכדאיתא במס' נדרים דלאו כולי עלמא מודו שאינן מין בשר לכך תני מילתא פסיקא שכולן היתר.

וקשה עוד על מה שאמר אלו נאמר עוף, הייתי אומר מה עוף שאין בצמרו משום כלאים תאמר בבהמה שיש בצמרה משום כלאים וכו', היה לו לומר בהפך מה עוף שכן ישנו באם על הבנים וכו' ומה לבהמה שכן יש בצמרה משום כלאים תאמר בעוף וכו' שכן ראוי לדון ולהקיש חומרא לחומרא ולא חומרא לקולא. ויש לומר דלא הוה מצי למכתב הכי דכיון דכתיב לעוף סתם כל עוף משמע בין עוף טמא בין עוף טהור ועוף טמא אין בו משום אם על הבנים, וכן בהמה כל בהמה במשמע. ויש בהמות הרבה כגון ארנבים ועזים שאין בצמחן משום כלאים ולהכי דריש כלהו כעין הפרט מה הפרט דעוף אין בו משום כלאים ת"ל בהמה. ואי כתב בהמה הוה אמינא מה בהמה שאינה באם על הבנים ת"ל לעוף דהשתא מילתא פסיקא תני בתרווייהו. ומה שסירס רש"י המקרא שפי' לעוף ולבהמה

קודם שיפרש בכל מושבותיכם כבר כתבנו שבא ללמוד למעט כל הנך דכתיבי בברייתא ואם היה מפרשו בסדר לא הייתי מתעורר לדבר זה.

יתמכני נורא ואיום,
בסדר ויהי ביום
ראיתי את ה' לימיני נצב,
לעזרני בפרשת צו,

פרשת שמיני

פרק ט

פרק ט, א

ויהי ביום השמיני,

שמיני למילואים וכו'.

פי' דיליף ליה מדסליק מינה פירוש מילואים דכתיב: בסיפא **ופתח אהל מועד תשבו שבעת ימים**, וסמיך ליה: **ויהי ביום השמיני**, שמיני דלעיל משמע

ונטל עשר עטרות וכו'.

פי' אלו הן: ראשון למעשה בראשית, ראשון לנשיאים, ראשון לאיסור הבמות, ראשון לשכון שכינה בישראל, ראשון לכהונה, ראשון לברכה, ראשון לחדשים, ראשון לשחיטת צפון, ראשון לאכילת קדשים, ראשון לירידת אש, הללו עשר עטרות השנויות בסדר עולם.

פרק ט, ז

קרבן העם,

שעיר עיזים ועגל וכבש כל מקום שנא' עגל בן שנה הוא ומכאן אתה למד.

קשה שהרי פי' בכאן ועגל וכבש שלא במקומו ומה ענין זה לכאן. ויש לומר דבא לישב למה לא כתב את חטאת העם ואת עולתם בדרך שכתב את חטאתך ואת עולתך ולכך פי' קרבן העם שעיר עיזים ועגל וכבש כלו' שלכך כלל אותם לומר לך שכל הקרבנות כדומה לזה שכל עגל בן שנה הוא.

פרק ט, כג

ויבא משה ואהרן וכו',

ללמדו על מעשה הקטרת וכו' הריני דן וכו' ד"א כיון שראה אהרן וכו'.

קשה מאי דבר אחר, ולמה דוחק עצמו לחלוק על הגזרה דהריני דן ירידה וביאה וכו'. ויש לומר דדחיק ליה הפי' ראשון לומר שיהיה על מעשה הקטרת שהיו מקטירין אותו פרס שחרית ופרס בין הערבים ומסתמא הקטירו באותו בקר מהר"ר.

פרק י

פרק י, ב

ותצא אש,

ר' אלעזר אומר לא מתו שני בני אהרן אלא על שהורו הלכה לפני משה רבן. רבי ישמעאל אומר שתויי יין נכנסו למקדש וכו'.

קשה למה לן לבקש עוד למה מתו בני אהרן הרי הכתוב מפרש סרחון ועוד אליבא דכולי עלמא איך ניישב משמעות המקרא. ויש לומר דהכי קאמר לר' אלעזר דסבר שהורו הלכה פי' שהורו שאע"פ שהאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט וזהו שנא' ויקריבו אש זרה שצוו להביא על המזבח מהאש הדיוט וכהוגן עשו שכן הדין נותן כדפרשינן לעיל בפ' ויקרא, אך חטאו בדבר זה אשר לא צוה אותם, כלומר שלא היה להם לעשות כן להורות הלכה לפני משה רבן, ומיתורא דלא צוה אותם דריש הכי דהוה סגי למכתב אש זרה ותו לא ור' ישמעאל דאמר שתויי יין נכנסו למקדש, פי' שהקריבו הקטורת זרה, כלומר שהורו הלכה להביא האש הדיוט לפני משה רבן מחמת שהיו שתויי יין ודריש ליה מדקחזינן שאחר מיתתן הזהיר הנותרים וכו', ור' אליעזר סבר דלכך כתב האזהרה הזו אחר מיתתן לומר הזהירו בעבודתכם ולא תכנסו שתויי יין פן תטעו ותורו הלכה לפני רבכם כאשר הורו אלו הלכה בפני רבן.

פרק י, ג

וידם אהרן,

וקבל שכר על שתיקתו וכו' ועל פני כל העם אכבד וכו'.

צריך לישב למה פי' וידם אהרן קודם שיפרש ועל פני כל העם אכבד. ויש לומר לאשמועינן דשתיקת אהרן היתה בעבור מה שאמר לו משה, **הוא אשר דבר ה' וכו'**, כלומר כשידע שבניו היו מיודעיו של מקום, ולא היתה שתיקתו בעבור מה שאמר לו ועל פני כל העם אכבד כי לא היה חפץ שיארע לו מקרה כזה, כדי שיראו האחרים מהקב"ה והכי איתמר בת"כ כיון שהזכיר משה שהיו בניו מיודעיו של מקום, מיד וידם אהרן מהר"ר.

פרק י, ד

דוד אהרן,

עוזיאל אחי עמרם היה.

צריך לישב מה בא ללמדינו. ויש לומר דבא לפרש פן תטעה לומר שהיה עוזיאל אחר שהיה נשוי אחות עמרם וכמו שמתרגם אנקלוס איתת אח אבוהי לכך פי' אחי עמרם היה, לישב מה טעם האריך הכתו' לומר דוד אהרן להשמיענו שהיו לויים דכשארין הכהנים יכולין ליכנס כי הכא פן יטמאו באהל יכנסו לויים ואל יכנסו ישראלים, ואלה היו את פני הקדש כדכתי' בהדיא. מהר"ר.

שאו את אחיכם,

כאדם האומר העבר את המת מלפני הכלה וכו'

נראה דדייק האי לישנא מדכתיב מאת פני הקדש כלומר הסירו אותם מלפני הקדש שלא לערבב שמחת חנוכת המשכן והיינו מלפני הכלה.

פרק י, ה

בכתנותם,

של מתיים,

בא ליישב אמאי אצטריך למכתב בכתנותם, לכך אמר של מתיים להורות לך שלא נשרפו כתנותם ובגדיהם. מהר"ר.

פרק י, ו

ולא תמותו ועל כל העדה יקצוף, פירושו ולא על כל העדה יקצוף. וצריך לומר ג"כ הא אם תעשו תמותו וגם על כל העדה יקצוף. וקשה על זה למה יקצוף הקדוש ברוך הוא על כל העדה בעבור עון הכהנים. ויש לומר שאם יפרעו או יפרומו יהיו טרודין באבלם ולא ידקדקו בעבודתם ויבאו הקרבנות שהם לכפרה על העדה לידי פסול ויגרמו קצף על העדה. עוד יש לומר כי בראות ישראל את הכהנים עובדים באבלם פרועים ופרומים יזלזלו בדבר העבודה ויאמרו שלחן ה' מגואל הוא ויהיה עליהם קצף. מהר"ר.

פרק י, ט

יין ושכר,

יין דרך שכרות,

פי' שיהא חי ויהא בו רביעית ולא יהא יין מגתו, ומה שאמר יין ושכר מפרש לה בת"כ להביא שאר המשכרים וחלק הכתוב ביניהן שעל היין במיתה ועל המשכרים באזהרה.

פרק י, טז

שעיר החטאת,

שעירי מוספי ר"ח וכו' נחלקו בו חכמי ישראל יש אומרים מפני טומאה שנגעה בו
נשרף.

צריך ליישב מה היא התשובה שהשיבו אהרן למשה **ותקראנה אותי כאלה**, הואיל ומפני
הטומאה נשרף. ויש לומר שכך השיבו מתוך שלא יכולתם לאכלו היום מפני האנינות באת
לו הטומאה ולכך נשרף, שאלמלא הטומאה היינו אוכלין אותו בלילה שהרי זמנו ליום
ולילה, ומאן דאמר מפני אנינות נשרף, סבירא ליה דאנינות לילה נמי אסור ומשום הכי
נשרף. מהר"ר.

פרק י, יט

הן היום הקריבו,

אמר לו שמא זרקתם וכו'

מדרש חכמים הוא בפרק טבול יום, אמנם לפי הפשט נראה דהכי קאמר הן הן היום
הקריבו ישראל את חטאתם, כלומר שהוא קדשי דורות **ותקראנה אותי כאלה וכו'**.

פרק יא

פרק יא, ח

אין לי אלא אלו שאר בהמות שאין להם שום סימן טהרה מניין וכו'

ואעפ"י שאין מזהירין מן הדין גלוי מלתא בעלמא הוא דהא מי שאין לו שום סי' טהרה הוא
בכלל מי שחסר לו אחת מהם ואמנם הוצרך להוכיח מק"ו משום דפרט לך הכתוב אלו הד'
ארנבת שפן גמל חזיר. אי נמי מקרי גלוי מילתא משום שכבר נאסרו מעשה **דואותה**
תאכלו דמשמע את שיש לה שני סימנין תאכלו הא את שאין לו שני סימנין לא תאכלו והוי
ליה לאו הבא מכלל עשה. מהר"ר.

פרק יא, יט

הדוכיפת,

תרנגול הבר וכו' ונגר טורא נקרא על שם מעשיו כדאיתא בגיטין

פי' על שם שמבקע הרים בשמיר שהוא תולעת קטן שבו בנה שלמה את המקדש
וכדאיתא התם שזה העוף יודע מקומו ואינו רוצה לגלותו.

פרק יא, כא

ממעל לרגליו וכו',

עד וכל הסימנין הללו מצויין לאותן שבינותינו אבל יש שראשן ארוך וכו'. וצריך
שיהא שמו חגב.

קשה, הא כתיב בפרשה סלעם וארבה וחרגול וכל הדומין להם ואיך אמר שצריך שיהא שמו חגב. ויש לומר דהכי קאמר רש"י כל הסימנין מצויין לאותן שבינותינו אבל יש מהן שראשן ארוך ואין להן זנב ואלה צריך שיהא שמם חגב, כלומר אלה שמובדלין מהאחרים שראשן ארוך וכו' צריכין שיקרא שמן חגב.

פרק יא, כד

ולאלה תטמאו כל הנוגע בנבלתם וגו',

לכל הבהמה וגו' כל הנוגע בהם יטמא וגו' וכל הולך על כפיו וגו' כל הנוגע וגו'

והנושא וגו'.

לפי דעת תורת כהנים כמו שמביא הסמ"ג תרי קראי קמאי דמגע ומשא מיירי באבר מן החי של בהמה טמאה, לומר שהיא מטמאה במגע ובמשא, השלישי דמיירי במגע בא להורות שהבהמה טמאה לא תטהרנה שחיתתה וגלי רחמנא במגע והוא הדין במשא, דכיון שאין שחיטה מטהרתה א"כ נקראת נבלה, וכבר כתיב **והנושא את נבלתם**, ותרי קראי בתראי דאיירי במגע ובמשא איירי במיתה לגלות לנו קמאי איירי בהיותה בחייה מהר"ר.

פרק יא, כו

טמאים הם לכם כל הנוגע בהם יטמא וכל הולך על כפיו וכו',

טמאים הם לכם וגו' והנושא את נבלתה טמאים הם לכם.

צריך לישוב אמאי אצטריכו למכתב כל הני טמאים לכם טמאים לכם, דבשלמא טמאים הם לכם דכתיבי לעיל: **מבשרם לא תאכלו ובנבלתם לא תגעו טמאים הם לכם**, אתא לאסור את גידן ואת רוטבן והקיבה שלהם כדאיתא בת"כ ומייתי לה במסכת חולין, אי נמי אתא לומר שמצטרפין זה עם זה כדאיתא בת"כ ג' טמאין דכתיבי גבי שרצים האחד לרבות עורותיהם והאחד לרבות ביצת השרץ וקולית השרץ והאחד לרבות שמצטרפין זה עם זה, אבל כאן העור אינו מטמא כדאיתא בפרק העור והרוטב וגם באבר מן החי לא שייך הצטרפות דהא בעינן שיהא אבר שלם. ויש לומר דמדאצטריך למכתב בהו לכם למעוטי אוכלין ומשקין כדאיתא בת"כ ז"ל לכם הם מטמאין ואין מטמאין לא אוכלין ולא משקין כתב בהו נמי טמאים לא לרבות שום דבר בא אלא שלא רצה לשנות בדבריו ממה שכתב למעלה.

פרק יא, לד

מכל האוכל אשר יאכל וכו',

ולמדנו שאין אוכל מטמא אחרים אלא אם יש בו כביצה דכתיב מכל האוכל אשר

יאכל וכו'

קשה, דהא מקרא זה לא מיירי לטמא אחרים. ויש לומר מדחזר הכתוב לכתוב יטמא דלא הוה צריך קרינא ביה יטמא, כלומר יטמא את אחרים, אבל צריך עוד ליישב מנא לן דבעי כביצה לטמא אחרים יותר מלטמא עצמו. ויש לומר דרשין דמקבל טומאה בפחות מכביצה מדכתיב התם כל אשר בתוכו התורה העידה על כלי חרס שאפי' מלא חרדל. מהר"ר.

פרק יא, לו

אך מעין ובור ומקוה מים וכו',

אין מקבלין טומאה ועוד יש ללמוד יהיה טהור הטובל בהן מטומאתו.

נראה דבא לישב למאן דאמר אין למשקין טומאה מן התורה אמאי אצטריך לומ' אך מעין ובור מהר"ר. ובגמרא דרשו עוד ממקרא זה, שמעיין מטהר בזוחלין ומקוה באשבורן דדרשו אך מעיין כלומר המעיין מטהר בזוחלין כמות שהוא, ובור מקוה מים כלומר שמטהר בהיותו נקוה ועומד דהיינו באשבורן.

פרק יא, לח

וכי יותן מים על זרע וגו', הנהו תרי קראי דמיירי בהכשר מים מוקי להו בפרק שני דחולין חד בטומאת מת וחד בטומאת שרץ, וצריכי דאי אשמעי' במת משום שאינו מטמא בכעדשה. ואי אשמועינן בשרץ משום שאינו מטמא טומאת שבעה צריכי. מהר"ר.

פרק יא, מד

לא תטמאו,

לעבור עליהן בלאוין הרבה וכל לאו מלקות וזהו שאמר אכל פוטיתא לוקה ד'

נמלה לוקה חמש צרעה לוקה שש.

פי' אכל פוטיתא הוא שרץ המים לוקה ד'. א. משום **ושקץ יהיו לכם מבשרם לא תאכלו**, הכתוב כאן גבי **וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת**, ב. אל תשקצו את נפשותיכם בכל שרץ **השורץ**. ג. **ולא תטמאו בהם**, שאלו השנים כוללים כל השרצים בין שרץ המים בין שרץ הארץ בין שרץ העוף ואף על גב דאמרינן לאו שבכללות אין לוקין עליו הני מילי נ"ל דליכא דאיכא לאו בלא הוא אבל איכא לאו בלא הוא כי הכא לוקין עליו. ד. **וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת לא תאכלו** דמשנה תורה. נמלה הוא שרץ הארץ לוקה חמש: א. **וכל שרץ השורץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל**. ב. **לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום כי שקץ הם**. ג. אל תשקצו את נפשותיכם בכל שרץ השורץ. ד. **ולא תטמאו בהם**. ה. **ולא תטמאו את נפשותיכם בכל שרץ הרומש על הארץ**. צרעה הוא שרץ העוף לוקה שש ה' לאוין דשרץ הארץ. ו. **וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו** דמשנה תורה, אבל קרא דכתיב בפרש' קדושים **ולא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף וגו'** לא קחשיב להו משום דהאי קרא

מייירי לעניין טומאה ולא לענין אכילה כך פי' הסמ"ג אמנם הרמב"ם ז"ל לקח לו שטה אחרת כסמ"ק שלו ושם תבינהו.

פרק יא, מז

ובין החיה הנאכלת,

אין צריך לומר בין צבי לערוד הרי כבר מפורשין הן וכו'

זהו לשון הרשב"א בתשובות שאלות שלו. שאלה לבאר מה שכתב רש"י בפירוש התורה בסוף סדר שמיני בין שנולד לה סימני טריפה וכשרה בין נולדה לה סימני טריפה ופסולה. תשובה מה שכתב רש"י ז"ל ברייתא היא שנויה בת"כ וכך היא שנויה להבדיל בין הטמא ובין הטהור בין פרה לחמור אין צריך לומר כי הרי הן מפורשין ועומדים אלא להבדיל בין הטמא לך לטהור לך בין נשחט חציו של קנה לנשחט רובו, וכמה בין חציו לרובו כחוט השערה, כלומר שלא אמרה תורה כאן להבדיל בין הבהמות הטהורות כפרה וכשב ועז לטמאה כחמור וסוס וכיוצא בו, אלא במינין טהורים ממש דבר להבדיל ביניהן לפי המקרים שיארעו להם בין נשחט חציו של סימן לנשחט רובו, שאם לא נשחט אלא חציו הרי היא טמאה לך ואם נשחט רובו הרי היא טהורה לך, ורובו הוא כחוט השערה יותר מחציו, ואח"כ חזר ופירש מה שכתוב ובין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל, שגם זה לא במינין האסורין והמותרים קאמר שאף הן מפורשין ועומדין, אלא להבדיל ביניהן לפי המקרים שיארעו להם, ומה הן המקרים מקרה טרפיות שיש מהן אסורים ויש מהן מותרין, כיצד, ניקב קרום של מוח העליון לבדו כשירה שעדיין היא חיה ואם ניקבו שניהם פסולה שאינה חיה כדקימא לן טרפה אינה חיה, ויש טרפות שאנו רואים שמתה מחמתם ואפי' הכי כשרה כמו שאמר והא חזינן דמתי בכלייה וקטילי גמירי דאי מבדרו לה סמא חיי. ולפי' אמר לדקדק ולהבדיל בין הטרפות שיש להם תקנה בברור סמנין וכיוצא בזה, זהו פירושו אין בו ספק. ולדעת תנא דבי ר' ישמעאל סבירא ליה דטריפה חיה אלא שי"ח טרפות נאמרו לו למשה בסיני כל שכן שפירושם שפיר, והכי קאמר בין החיה הנאכלת ובין מי שהיא חיה כמוה אשר לא תאכל. ואני רואה ספק אתכם בזה מפני מה שאמרו בין שנולדו בה סימני טריפה וכשרה ואינו עניין שתהיו צריכין לעמוד עליהם אם תטרף בהם וגדולה מזו אמרו רבא שרא טריפה וזבין מינה ואם היתה טריפה היאך היתירה, אלא הכי קאמר רבא שרא בהמה שהיתה ספק טרפה, ובלשון אחר מפורש יותר והיא שנויה בתנא דבי ר' ישמעאל ומייתי לה בריש פרק אלו טרפות דאמר התם, למאן דאמר טרפה חיה מנא לן, כלומר הטרפות האסורות מנא לן, נפקא ליה מדר' ישמעאל דתנא דבי רבי ישמעאל **בין חיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל** אלו י"ח טרפות שנאמרו למשה בסיני, כלומר אף על גב שבאלו ובאלו אפשר להיות הפרש ביניהן אלו לאסור ואלו להיתר כמו שנצטווה משה ונאמר לו בסיני וזה מפורש ודבר ברור הוא עכ"ל. מהר"ר.

אלהי צורי חזקת ימיני,
בסדר ויהי ביום השמיני,
ואת שם קדשך תודיע,
בפרשת אשה כי תזריע.

פרשת תזריע

פרק יב

פרק יב, ב

אשה כי תזריע,

אמר ר' שמלאי כשם שיצירתו של אדם וכו' כך תורתו נתפרשה אחר תורת בהמה
חיה ועוף.

קשה, שאם היה מהלך על סדר מעשה בראשית היה לו לפרש תורת טומאת אדם קודם
טומאת האשה. ויש לומר דעקר פרשה זו לא בא אלא בשביל פסוק: **וביום השמיני ימול**,
שהוא דיני אדם, ואח"כ פירש טומאת צרעת השה בשניהם ואח"כ פירש טומאת נדה
וזבה שאינה אלא באשה כמו שאשה נבראת באחרונה לכל שאר היצירות של מעשה
בראשית, ולכך פירש אחר זה כי תזריע לרבות שאפי' ילדתו מחוי וכו', כלומר שהיה לו
לכתוב כי יולד זכר וטמאה אמו ז' ימים וביום השמיני וכו' אלא שתפש לשון כי תזריע
לרבות שאפי' ילדתו מחוי וכו', ואין בפרשה זו פי' תחלת טומאת היולדת זכר קודם טומאת
היולדת נקבה כדפרשינן.

כימי נדת דותה,

כסדר כל טומאה וכו' ואפילו נפתח הקבר בלא דם. דותה לשון דבר הזב מגופה.

קשה א"כ מנא תיתי לן אפי' נפתח הקבר בלא דם. ויש לומר מיתורא דנדת דהוה סגי
למכתב כימי דוותה תטמא, אלא שכתב כימי נדת דמשמע כימי נדתה ודוותה אפי' זה
בלא זה תטמא. ואח"כ פי' דבר אחר: **דוותה**,

לשון מדוה וחולי.

וקשה מאי דבר אחר, יש לומר דלפי פי' הראשון קשה קצת אמאי איצטריך למכתביה לכך
פי' לשון חולי לאשמעינן שלכך הכתם הנמצא טהור מן התורה אפי' מזמן ווסתה לפי שאין
אשה רואה דם שלא תחלה ראשה ואבריה כבדים עליה ולכך יש לנו לומר שלא ראתה.

פרק יב, ג

וביום השמיני ימול בשר ערלתו. בפרק ארבע מיתות אמר דלהכי חזר וכתב פרשת מילה לאשמועין דמילה דוחה שבת כדרשין ליה מהכא ביום השמיני ימול ואפי' בשבת וכדאיתא התם. מהר"ר.

פרק יב, ד

בכל קדש לא תגע,

אזהרה לאוכל וכו'.

יליף ליה דומיא **דואל המקדש לא תבא** מה התם דבר שיש בו חיוב מיתה שהנכנס במקדש בטומאה חייב כרת, כדכתיב: **את מקדש ה' טמא ונכרתה** אף בכל קדש לא תגע דבר שיש בו חיוב מיתה, ובנגיעת הקדשים בטומאה ליכא חיוב מיתה דבכל מקום כתיב אכילה. ולכך פי' רש"י:

בכל קדש לרבות את התרומה

אחר שפירש לא תגע המאחר אחריו בפסוק משום שאם היינו אומרים לא תגע אזהרה לנוגע הייתי מפרש בכל קדש בקדשים, אבל השתא דמפרשין לא תגע אזהרה לאכילה איני יכול לפרש בקדשים משום דסבירא ליה לרש"י דאזהרת אכילת קדשים נפקא לן מגזרה שוה דטומאתו ממתמא מקדש וכדיליף ליה ר' יוחנן בפרק הערל ולכך דריש ליה לאכילת תרומה. ואין להקשות בתרומה נמי אמאי אצטריך הא שמעינן ליה מדכתיב בפרש' אמור בקדשים **לא יאכל עד אשר יטהר** דמוקמינן ליה בתרומה בפרק הערל, משום דלא הוה שמעינן בטבולת יום ארוך שיהא בו אזהרה אבל בקדשים דנפקא לן מטומאתו טומאתו שמעינן כל טומאה. ועוד נראה לפרש דלכך פירש בתרומה משום דכתיב בכל קדש לא תגע עד מלאת ימי טהרה דמשמע הא במלאת ימי טהרה יכולה לאכול וזה אינו בקדשים שהרי היא מחוסרת כפורים ומחוסר כפורים אינו אוכל בקדשים כדכתיב: **וכפר עליה הכהן וטהרה** מכלל דעד השתא היא טמאה ולפחות הוא לענין קדשים והכי תנן טבל ועלה אוכל במעשר העריב שמשו אוכל בתרומה הביא כפרתו אוכל בקדשים.

פרק יב, ח

אחד לעולה ואחד לחטאת,

לא הקדימה הכתוב אלא למקראה.

פירו' שיש לה לקרות שם לאותו של עולה קודם של חטאת, והטעם מפרש בת"כ מפני שבא תמורת העולה שלא השיגה ידה לכבש של עולה, אבל במקומות אחרים שבאים תמורת החטאת כדכתיב בפרש' קרבן עולה ויורד בפ' ויקרא אף למקראה חטאת קודמת לעולה. מהר"ר.

פרק יג

פרק יג, ב

שאת או ספחת,

שמות נגעים הם ולבנות זו מזו

בגמרא מוכיח שלכך כתב ספחת באמצע בין שאת לבהרת להוכיח ממנו תולדות לשתי המראות נגעים, כלומר שתהא מלת ספחת סמוכה לשאת ולבהרת שפי' ספחת דבוק ושפלה כמו: **ספחני נא אל אחת הכהונות**, וזהו שאמר מראות הנגעים שתיים שהן ארבע שאת ותולדותה בהרת ותולדותה בהרת עזה כשלג שנייה לה כסיד ההיכל, שאת כצמר לבן, שנייה לה כקרום ביצה וכן פירש רש"י בסמוך וכו'.

פרק יג, ג

הפך לבן,

מתחלה שחור והפך ללבן בתוך הנגע.

רש"י תפש שטתו כדעת ר' יהודה דהכי סבירא ליה, אבל חכמים חולקים עליו דסבורים שאפי' היה לבן מתחלה שהוא סימן טומאה גם כן מהר"ר.

פרק יג, ד

ועמוק אין מראה מן העור,

לא ידעתי פירושו

פי' לפי שפי' לעיל כל מראה חמה עמוקה מן הצל, וכאן כתיב ואם בהרת לבנה היא ועמוק אין מראה מן העור, וזה תימא איך איפשר שתהיה לבנה ולא תהיה עמוקה משאר העור, לכך כתב לא ידעתי פירושו כלומר לא ידעתי לפרש אותו באי זה אופן תהיה לבנה ואינה עמוקה.

פרק יג, ה

בעיניו,

במראהו ובשערו הראשון והסגיר שנית הא אם פשה בשבוע ראשון טמא מוחלט.

צריך לישב מנא ליה לרש"י הא לעולם אימא לך דאפי' פשה בשבוע הראשון יסגיר והא דאשמועינן קרא בלא פשה חדושה קמ"ל דאפי' דלא פשה אפי' הכי צריך הסגר דהוה אמינא שהוא טהור. ונראה דיש לומר דשמעינן ליה מדכתיב לא פשה דלא אצטריך דהא כתב והנה הנגע עמד בעיניו במראהו ובשערו הראשון אלא להכי כתב לא פשה לאשמועינן הא פשה טמא, והשתא שמעינן כולהו ופשה בסוף שבוע ראשון טמא, כדאמרינן לא כהה ולא פשה בסוף שבוע ראשון מסגיר ש"מ הא כהה ולא פשה טהור, כהה ופשה בסוף שבוע שני טמא, דמדכתיב: **וראה הכהן ביום השביעי שנית והנה כהה**

ולא פשה וטהרו, ש"מ הא כהה ופשה טמא. ואין לומר יסגיר דלא גרע בסוף שבוע ראשון כדאמרינן דטמא. ועוד דאין בנגע אדם יותר משני הסגרות כדבעינן למימר לקמן. וכן לא כהה ולא פשה בסוף שבוע שני אין לומר יסגיר כדאמרי' אין בנגע אדם יותר משתים א"כ צריך לומר שיהא טמא דהא חזינן דקרא קא קפיד משני סימנין לטהר שיהיה כהה ולא יפשה כהה ולא פשה טהור, כדכתיב אמנם הא דאמרינן דאין יותר משתי שבועות בנגעי אדם, מדכתיב: **והסגירו הכהן שבעת ימים שנית** וכתיב אח"כ **וראה אותו הכהן ביום השביעי שנית** ומה ת"ל שנית, ללמדך שנית מסגיר אותו ולא שלישית הכי איתמר בת"כ. מהר"ר.

פרק יג, י

שער לבן,

בלא מחיה ומחיה בלא שער לבן.

נראה דנפקא ליה דכמו ששער לבן הוא סי' טומאה לבד דהא כתביה גבי בהרת כך מחיה בלא שער לבן הוא סימן טומאה. ואעפ"י שלא נאמרה מחיה אלא בשאת, אף בכל המראות ותולדותיהן סי' טומאה הוא נראה דשמעינן ליה דהוקשו כל המראות זו לזו מדכללן יחד בתחלת הפרשה: **אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת**, ואח"כ פי' דינם. מהר"ר.

פרק יג, יב

מראשו ועד רגליו,

של אדם,

בא לפרש שלא תטעה שירצה לומר מראשו של נגע ועד רגליו של נגע כדמשמע פשטיה דקרא דכתיב וכסתה הצרעת את כל עור הנגע מראשו ועד רגליו, אבל זה אינו יכול להיות דהא כתיב אח"כ וראה והנה כסתה הצרעת את כל עור בשרו.

פרק יג, יד

וביום הראות בו בשר חי יטמא,

אם צמחה בו מחיה וכו' וביום מה ת"ל יש יום שאתה רואה וכו'.

קשה למה סרס המקרא שפירש בשר חי קודם שיפרש וביום הקודם לו בפסוק. יש לומר משום שאם היינו מפרשי' שהפסוק בא לפרש דיני המחיה הייתי אומר דהא דכתיב וביום בא להודיענו שאפי' במחיה שהוא סימן מובהק ונראה לעינים אפי' הכי אין רואין אותה אלא ביום אבל השתא דאתא לאשמועינן דין אחר אמאי אצטריך וביום לכך פי' אח"כ יש יום שאתה רואה. וכו'.

פרק יג, לג

ואת הנתק לא יגלח,

מניח ב' שערות סמוך לו וכו'

קשה מנא לו דבר זה, יש לומר מייטור מלת את שהיה לו לכתוב והנתק לא יגלח, אלא שפירש זאת, ועם, כתרגום אנקלוס ודעם נתקא, כלומר השערות הסמוכות לו.

פרק יג, מו

מחוץ למחנה,

חוץ לג' מחנות.

במסכת פסחים דריש ליה מדכתיב בפר' נשא וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש מזכר עד נקבה תשלחו אל מחוץ למחנה תשלחום, הרי יש כאן ג' שלוחים הראשון חוץ למחנה שכינה וזהו טמא לנפש שאין טומאה יוצאה עליו מגופו, השני חוץ למחנה לזיה וזהו זב שהטומאה יוצאה עליו מגופו אבל אינו מטמא בביאה, השלישי חוץ למחנה ישראל וזהו מצורע שטומאה יוצאה מגופו ומטמא בביאה. מהר"ר.

פרק יג, נב

בצמר או בפשתים וכו',

ומדרשו יכול להביא גזי צמר ואניצי פשתן וישרפם עמו ת"ל היא באש תשרף אינה

צריכה דבר אחר עמה ומה ת"ל בצמר או בפשתים להביא את האמריות שבו וכו'.

כך היא הגרסא בת"כ ואין להקשות מה ראית להוציא אניצי פשתן וגיזי צמר ולרבות האמריות שהאמריות מחוברין בו.

פרק יג, נה

לא הפך הנגע את עינו,

לא כהה מראיתו והנגע לא פשה שמענו שאם לא הפך ולא פשה טמא ואין צריך

לומר לא הפך ופשה הפך ולא פשה איני יודע מה יעשה לו ת"ל והסגיר דברי ר'

יהודה וחכמי' אומרים וכו' כדאית' בת"כ ורמזתיה כאן כדי לישב המקרא על אופניו

עכ"ל רש"י ז"ל.

צריך לישב מה הוא אומר הפך ולא פשה איני יודע מה יעשה לו, הלא הוא כתב לא הפך ולא כהה ממראיתו וקרא כתיב ואם ראה הכהן והנה כהה הנגע אחרי הוכבס אותו וקרע אותו מן הבגד, ואח"כ איך יאמר איני יודע מה יעשה לו, וגם לר' יהודה קשה איך יאמר שסיגיר אותו. ונראה דמה שאמר לא הפך לא כהה ממראיתו, ר"ל להיות שפל משני המראות שהם ירקרק ואדמדם, והיינו דקאמר הפך ולא פשה ר"ל שנהפך למראה שלישי שאינו לא ירקרק ולא אדמדם, וזהו דקרי ליה בת"כ כהה לשלישי, ובזה קאמר לא ידעתי

פי' שאין לפרש כמשמעו שתהיינה חיות ולא מתות דהא כתיב אח"כ ושחט וכו', לכך פי' חיות שלא תהיינה טרפות שחיותן עומד בהן ועתיד להתקיים, ואפי' למאן דאמר טרפה חיה אתי שפיר שיהא חיותן בריא ושלם.

טהורות,

פרט לעוף טמא, לפי שהנגעים באין על לשון הרע וכו'.

קשה למה לא פי' דבר זה על מלת צפרים והמתין לפרשו על מלת טהורות חיות. יש לומר שמפני ראותינו שהקפידה תורה על צפרים הללו שיהיו טהורות וחיות, משמע שהם כעין קרבן טהרה על המצורע, לכך כתב דבר זה גבי חיות טהורות, וקשה עוד דבסמוך אמר שהנגעים באים על גסות הרוח, וכאן אמר שבאין על לשון הרע, קשיא דידיה אדידיה. ויש לומר שזה וזה גורם, גסות הרוח ולשון הרע, גסות הרוח מעוזיהו **והצרעת זרחה במצחו**. לשון הרע ממרים, **והנה מרים מצורעת כשלג**, בעון **ותדבר מרים**.

פרק יד, ח

וישב מחוץ לאהלו,

שאסור בתשמיש המטה.

קשה מנא לו, יש לומר מגזרה שוה, דכתיב במקום אחר: **לך אמור להם שובו לכם לאהליכם**, והכי איתמר בתורת כהנים אין אהלו אלא אשתו שנאמר: **שובו לכם לאהליכם**.

פרק יד, ט

את כל שערו,

כלל ופרט וכלל להביא כל מקום כנוס שער ונראה.

בת"כ מפרש למה הוצרכו ראשו וזקנו, שהיה די לכתוב אחד מהן, והכי איתמר התם ראשו מה ת"ל שנאמר תער לא יעבור על ראשו, יכול אפי' מנוגע ת"ל ראשו. וזקנו מה ת"ל, לפי שנאמר **ופאת זקנם לא יגלחו** יכול אף מנוגע ת"ל **וזקנו וכו'**.

פרק יד, מד

ובא הכהן וראה והנה פשה,

יכול לא יהא החוזר טמא אלא א"כ פשה נאמר צרעת ממארת וכו' א"כ מה ת"ל

והנה פשה אין כאן מקומו של מקרא זה אלא ונתץ את הבית היה לו לכתוב וכו'

נראה לי שבו למה כתבו כאן שבא להשמיענו דזו היא שיבה זו היא ביאה לכך סמכו למקרא דואם ישוב. והואיל דזו היא שיבה זו היא ביאה ילפינן ליה מושב הכהן ביום השביעי, דמה להלן חולץ וקוצה וטח אף כאן חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע ומניין שאם עמד בזה ובזה פיר' בראשון ובשני חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע ת"ל ובא. ואם בא יבא

במה הוא מדבר אם בפושה בראשון הרי כבר אמור וכו' צריך לישוב במה צריך לדבר בפושה בראשון הרי כתיב: **ואם בא יבא הכהן והנה לא פשה**. ואם נפרש שר"ל בפישיון הראשון ועל זה אמר הכתוב ושב הכהן ביום השביעי וראה והנה פשה וצוה הכהן וחלצו וכו' ואם בא יבא הכהן וראה והנה לא פשה זה אינו יכול להיות, שהרי כתיב אחרי הטוח ובשבוע ראשון עדיין לא חלץ וקצה וטח. ונראה דצ"ל דהכי קאמר ואם בא יבא בראשון וראה והנה לא פשה חולץ וקצה וטח ואחרי הטוח אם לא חזר וטהר את הבית והא דכתיב חולץ וקצה וטח בפושה בראשון, לאו למידק מיניה הא לא פשה אינו חולץ וקצה וטח אלא לאשמועין דכי פשה לא בעי נתיצה, דהוה ס"ד דפישיון הוי כחזרה. ועל זה קאמר דאינו יכול להיות, שהרי דינו של עומד בראשון כבר אמור שהרי כתיב ובא הכהן וראה והנה פשה ואוקימנא שבא ללמד בעומד בראשון ובא בסוף שבוע שני ומצאו שפשה, משמע שכשעמד בראשון לא חלץ וקצה וטח שאם כן לא היה לו לכתוב והנה פשה רק והנה שב, ואח"כ אמר ואם בפושה בשני הרי כבר אמור, הכי קאמר ואם בא ללמד על הפושה בשני והכי קאמר קרא ואם בא יבא בשני וראה והנה לא פשה, או אחרי הטוח בראשון ראה שלא חזר, וטהר את הבית,, הא הפושה בשני אינו טהור. ועל זה אמר הרי כבר אמר דין הפשיון בשני כדאמרינן מדכתיב ובא הכהן וראה והנה פשה. ועל כן צריך לומר שהוא בא ללמד על העומד בראשון ובשני לומר שחולץ וקצה וטח. אמנם הרמב"ן פ' והנה לא פשה, ר"ל לא צמח כלומר לא חזר, ולפי פירושו נוכל לפרש דהכי קאמר, אם בפושה בראשון וחלץ וקצה וטח ובא וראה בסוף שבוע שני שלא פשה ר"ל שלא חזר אחרי הטוח וטהר את הבית וכו' הרי כבר אמור, שהרי כתיב ואם ישוב הנגע ופרח בבית אחר חלץ וכו' נתץ את הבית וכו', משמע הא אם לא ישוב טהור, ואם בפושה בשני כלומר אם פשה בשני וחלץ וקצה וטח ובא בסוף שלישי וראה והנה לא חזר וטהר את הבית הרי כבר אמור, דלא עדיף משבוע ראשון דאית מיניה דהא גמרינן ובא הכהן וראה והנה פשה הנגע דהיינו בסוף שבוע שני מושב הכהן דהיינו בסוף שבוע ראשון, וזו היא שיבה זו היא ביאה. מהר"ר.

פרק יד, מז

והשוכב בבית, והאוכל בבית וכו', נראה שלכך כתב והשוכב קודם לאוכל להשמיענו שהאוכל צריך שהיה שוכב כלומר מסב, וכדאית' בת"כ כדי אכילת פת חטין ולא פת שעורין מסב ואוכלה בליפתן, שמן הדין היה ראוי לכתוב הפסוקים על סדר הדרגה, בתחלה הבא אל הבית שאינו אלא נכנס בעלמא, ואחר כן האוכל ששוהה שם יותר מעט, ואח"כ השוכב ששוהה שם יותר מזה, אלא ששנה הסדר לסבה שכתבנו לומר שצריך שיהא מסב.

פרק טו

פרק טו, ג

או החתים וכו',

ומדרשו מנה הכתוב ב' ראיות וקרא טמא וכו' עד שתיים לטומאה והשלישית לקרבן.

פי' שתיים לטומאה לטמא משכב ומושב שאף בראיה אחת טמא טומאה קלה בעלמא.

פרק טו, ח

וכי ירוק הזב בטהור,

ונגע בו ונשאו שהרוק מטמא במשא.

בגמרא דריש משא, מדכתיב בטהור דמשמע במה שביד הטהור. מהר"ר.

פרק טו, יב

וכלי חרס אשר יגע בו הזב ישבר,

יכול נגע בו מאחריו וכו' כדאית' בת"כ

הכי איתמר התם יכול אפי' נגע בו מאחריו יהא טמא ודין הוא מה אם מת החמור לא טימא כלי חרס מאחריו, זב הקל אינו דין שלא יטמא כלי חרס מאחריו, לא, אם אמרת במת שאינו עושה משכב ומושב, תאמר בזב שעושה משכב ומושב שיטמא כלי חרס מאחריו, ת"ל כאן **אשר יגע בו**, ולהלן הוא אומר **אשר תבושל בו** מה בו האמור להלן מאוירו אף כאן מאוירו, מאחר שלמדנו שאינו מטמא אותו אלא מאוירו מה תלמוד לומר אשר יגע, מגעו שהוא ככולו הוי אומר זה היסטו עכ"ל, פי' מאחר שלמדנו שאיינו מטמא אותו אלא מאוירו מה ת"ל אשר יגע הל"ל וכלי חרס אשר יגע בתוכו או ישים ידו בו למה תפש לשון יגע בו דמשמע לכאורה אפי' בנגיעה בעלמא מבחוץ, הוי אומר היסטו, כלומר אם הושיט ממקום מגעו שהוא ככולו ועדיף ממגע בעלמא.

פרק טו, לא

והזרתם,

אין נזירה אלא פרישה וכו'

במסכת שבועות דרשינן שהוא אזהרה שיפרשו מנשותיהן סמוך לווסתן ואף על גב דאמרינן כל היוצא לדרך ואינו פוקד את אשתו ואפי' סמוך לוסתה נקרא חוטא, שנאמר: **ופקדת נוך ולא תחטא**, הני מילי בדברי פיוסין אבל בתשמיש לא.

לפני צורי אקוד ואכרע,

היה עזרי בפרשת מצורע,

וגם עתה יוצר עולמות,
אמצני בפרשת אחרי מות.

פרשת אחרי מות

פרק טז

פרק טז, א

וידבר,

מה ת"ל ויאמר ה' בדבור ראשון מה נאמר לו משל לחולה וכו' עד זה זרזו יותר מן הראשון.

צריך לישב אי זה דבור הוא שנאמר לו שתי פעמים, שאם נאמר שיהיה הדבור מואל יבא בכל עת הלא לא מת שום אדם בעבור ביאתו אל הקדש קודם לכן, ואין הנמשל דומה למשל, ואם הוא להמשיל מפני שמתו בני אהרן בעבור עון אחד א"כ לא היה צריך לומר שני דבורים, רק היה לו לכתוב ויהי אחרי מות שני בני אהרן ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא והוא שמעינן מיניה שרוצה להזהירו ולא ימות כדרך שמתו בניו, מדכתיב **אחרי מות** ויש לומר לפרש לפי פי' רש"י שהדבור ראשון מוידבר ה' אחרי מות הוא הדבור האמור בפרשת השמיני **יין ושכר אל תשת** והאזהרה הכתוב שם היא נמשלת לרופא הראשון והאזהרה הזאת נמשלת לרופא השני, ולזה אמר בה אחרי מות כלומר שלא ימות אם יכנס שתוי יין כמו שמתו בניו שנכנסו שתויי יין כדברי רבי ישמעאל דאמר שתויי יין נכנסו למקדש ולזה אמר בה אחרי מות ויזהירם אח"כ יין ושכר אל תשת כמו שפי' רש"י. ואפי' למאן דאמר שמתו מפני שהורו הלכה לפני רבן כדכתיב: **אשר לא צוה אותם** נוכל לומר שמה שהיו שתויי יין גרם להם להורות הלכה בפני רבן. אמנם מאמר הכתוב אשר לא צוה אותם הכריחו לומר שמתו בעבור ההוראה ועוד שנראה לו לומר שלא מתו בעבור שנכנסו שתויי יין שלא מצינו שהוזהרו עדיין על זה.

ואי קשיא לך אם היה הדבור הזה צווי **מיין ושכר אל תשת**, למה הפסיק כל הפרשיות האלה באמצע הרי כבר פי' רש"י הטעם ברובן ונסדירם על הסדר לפי שטתו, ראשונה התחיל בפרש' **קחו את המנחה הנותרת וגו'** שהיא היתה מצוה הצריכה לשעתה וכן כל אותה הפרשה, ובת"כ פרשת מאכלות אסורות לפי שכל אותן הפרשיות נאמרו למשה ולאחרן לומר לאלעזר ולאיתמר שיאמרו אותן אל בני ישראל בעבור שהושוו בדמימה כמו שפי' רש"י מדכתוב לאמר אליהם ולכך הוצרך לסמיכה. נ"ל שכל הפרשיות עד סוף פרשת ביום השמיני כמו כן נאמרו לאמר אל אלעזר ואל איתמר מדלא כתוב בכלם וידבר ה' אל משה לאמר אעפ"י שהם דינין חלוקין זה מזה, ואח"כ התחיל בפרש' אשה כי תזריע כמו שפי' רש"י לדברי ר' שמלאי וכו' וכיון שהתחיל בדברי נגעים הוצרך לסיים דין נגע בתים

ונגעי בגדים וסיים כל טומאת אדם וטהרתו כמו נדה וזב וזבה עד סוף פרש' מצורע, ואח"כ חזר לענין ראשון למצות יין ושכר אל תשת וכתב **וידבר ה' אל משה אחרי מות** ואח"כ סמך אליו **ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת**, לומר שאעפ"י שהזהרתיך מלכנס למקדש שתויי יין עוד יש מקום במקדש שאעפ"י שאינך שתוי אינך יכול לבא שם בכל עת והוא לפני ולפנים. וסעד מצאתי לדברי שזה הדבור ראשון הוא מפרש' שתויי יין בפ' רלב"ג ז"ל ואפשר שרמז בזה המקום אל הדבור הנז' בפרשת שמיני שהיה אחרי מות שני בני אהרן והם האזהרות הנזכרות שם שנתחייבו כהנים עליהם מיתה עכ"ל. וכן מצאתי גם בתורת כהנים ז"ל משום ר' ישמעאל אמרו הואיל ונאמרו שני דברות זה בצד זה אחד פתוח ואחד סתום ילמד הפתוח מהסתום, מה הפתוח דבר ביד משה שיאמר לאהרן על ביאת מקדש אף סתום דבר ביד משה שיאמר לאהרן על ביאת מקדש ואיזה דבור של **יין ושכר אל תשת** שנאמר: **ואחיכם כל בית ישראל יבכו וכו'**, וידבר ה' אל אהרן יין ושכר. מהר"ר.

פרק טז, ד

יצנוף,

כתרגומו יחת ברישיה.

פי' רש"י לטעמיה שפי' בפרש' תצוה דהמצנפת היתה כמין כובע שהיא כמו מגבעת של כהן הדיוט, לא כדברי המפרשים שפירשו שהיתה עשויה כמין סודר וצונפה צניפה על גבי צניפה.

פרק טז, כג

ובא אהרן,

רז"ל אמר שאין זה מקומו של מקרא זה וכו'

נראה לתת טעם למה הקדימו ולא כתבו על הסדר, שבא להשמיענו שכשהיה פושט בגדי לבן ומניח בגדי זהב היה טובל שהרי לא מצינו שהיה טובל רק כשהיה רוצה ללבוש בגדי לבן, כדכתיב: **כתנת בד קדש וכו' ורחץ במים את בשרו ולבשם**, והשתא אשמועין בפשיטת בגדי לבן ולבישת בגדי זהב שהיה טובל לכך סמך אליו ורחץ את בשרו ולבש בגדיו.

פרק יז

פרק יז, יג

אשר יאכל,

פרט לטמאים,

לכך פי' רש"י כן ולא אמר פרט לטריפה משום דלר' שמעון השוחט ונמצא טריפה חייב בכסוי דקסבר שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה ולהכי תני מילתא פסיקא.

פרק יז, טז

ונשא עונו,

אם יאכל קדש או יכנס למקדש, ובשרו לא ירחץ, על רחיצת גופו ענוש כרת ועל כבוש בגדים במלקות.

נראה שלכך פי' רש"י הפי' ופי' ונשא עונו קודם ובשרו לא ירחץ, להוכיח שדווקא על רחיצת גופו חייב כרת שאם היינו יכולין לפרש ונשא עונו משום הטומאה בלבד לא הייתי מחלק בין הבגדים לגופו, אבל זה אינו יכול להיות שהרי אף טומאת מת שהיא חמורה לא הוזהרו רק הכהנים, כדכתיב: **אמור אל הכהנים, וכמו שפי' רש"י בפרש' שמיני: ובנבלתם לא תגעו**, ואם כן איזה עון הוא נושא על כרחך הוא טומאת מקדש וקדשיו. וא"כ בהכרח הכרת אינו רק על טומאת גופו דהא גבי אכילת קדשים כתיב בפרש' צו בראשונה: **והנפש אשר תאכל וכו' וטומאתו עליו**, דמשמע דוקא עליו ולא על בגדיו, ובפסוק שני כתוב: **ונפש כי תגע בכל טמא**, דמשמע דוקא כשנגע לא שנטמא הבגד ובפרשת אמור כתיב: **כל איש אשר יקרב וכו' וטומאתו עליו ונכרתה**, ובטומאת מקדש כתוב: **כל הנוגע במת בנפש האדם אשר ימות ולא יתחטא את מקדש ה' טמא ונכרתה** ואפי' לפי המסקנא דפרק בתרא דערובין שהמכניס שרץ למקדש חייב כרת דהתם דריש ליה מאת **מקדש ה' טמא**, משום שהשרץ הוא אב הטומאה אבל אלה הבגדים אינם אב הטומאה שהרי נבלת עוף טהור הוא אב והבגדים הוא ראשונים ועוד דאפי' בגדים שהן אב הטומאה כגון שנגעו במת אם הכניסו במקדש אינו חייב כרת עליהן כדאית' בפרק בתרא דערובין. ואין להקשות מאי שנא הא מהוא עצמו שאפי' אינו אב הטומאה כשנכנס למקדש חייב כרת, מהבגדים שאינו חייב עליהם, משום דיכול להיות דילפינן טומאת מקדש מאכילת קדש שהרי השוה אותן הכתוב בקרבן עולה ויורד בפרש' ויקרא ובאכילת קדש כתיב: **וטומאתו עליו**, דמשמע איזו טומאה שיהיה טמא בה. וכן גבי קרבן עולה ויורד כתיב: **אשר יגע בכל טמא בנבלת בהמה וגו' או בנבלת שרץ וכו'**, אבל גבי בגדים דלא אשכחן לא ילפינן להו לענין כרת אבל לענין לאו צריכין אנו לומר דאית בהו לאו מדכתיב **ונשא עונו** דקאי אתרוייהו.

פרק יח

פרק יח, ה

ושמרתם,

דבר אחר: ליתן שמירה ועשייה לחוקים שמירה ועשייה למשפטים.

אף על גב דלא כתוב רק שמירה לחוקים בכל השני כתובים מ"מ יליף להו מהדדי דמדכתיב בקרא קמא עשייה למשפטים והכא שמירה ה"נ מוקמינן עשייה דכתיבא בקרא

קמא לחוקים. ודרשינן הכי את משפטי תעשו ואת חוקותי לכך הפכן הכתוב דבקרא קמא הקדים חוקים למשפטים להשוותם זה לזה ולכך לא הספיק לו לרש"י הפי' הראשון דא"כ למה הפכן ולכך פי' דבר אחר.

פרק יח, ז

ערות אביך,

זו אשת אביך,

היינו כר' יהודה דאית ליה הכי בפ' ד' מיתות אבל רבנן חולקין עליו וסברי דערות אביך ר"ל ערות אביו ממש ולחייב עליו שתי חטאות בשוגג, אחד משום ערות אביך ואחד משום ואת זכר לא תשכב ואזהרת אשת אביו נפק להו לרבנן מן ערות אשת אביך. ור' יהודה מוקי לה לאחר מיתה ורבנן ילפי לאחר מיתה מערות אביך היא. ור' יהודה מוקי ליה למימר משום אשת אב אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת איש ובזה פליגי רבנן עליה וסברי דחייב גם משום אשת איש. אמנם לפי דעת רש"י משמע דר' יהודה נמי פליג אדרבנן דקסברי דבערות אביו ממש אינו חייב אלא אחת, דהא למאן דאית ליה דר' יהודה מחייב שתיים בערות אביו נפקא לן מק"ו דאתי אביו דמוקי קרא דערות אחי אביך לא תגלה כערות אחי אביו ממש ולעבור עליו בשתיים והנה רש"י עצמו פי' גבי ערות אחי אביך ומהו ערותו אל אשתו לא תקרב ורבנן סברי שפירושו ערות אחי אביך ממש ולעבור עליו בשתיים.

פרק יח, י

ערות בת בןך,

ק"ו לבתך אלא שאין מזהירין מן הדין למדוה רבותינו בגזירה שוה.

פירושו הגזירה שוה פירשו בגמרא אתיא הנה הנה אתיא זמה זמה פי' אתיא הנה הנה לאזהרה כתיב הכא ערותך הנה וכתוב התם גבי אשה ובתה שארה הנה מה להלן עשה בתה כבת בתה ובת בנה והזהיר עליה אף כאן עשה בתו כבת בתו ובת בנו להזהיר עליה. אתיא זמה זמה לעונש, כתיב התם גבי אשה ובתה **ולא תהיה זמה בתוכם** וכתוב התם **שארה הנה זמה היא** מה להלן עונש שרפה כדכתיב: **באש ישרפו** אף כאן עונש שרפה על בתו כבת בתו.

פרק יח, כא

להעביר למולך וכו' לא תתן,

זו היא מסירתו לכומרים.

לכך פרש"י לא תתן אחר שפי' להעביר למולך משום דשמעינן מלהעביר שהוא ע"י אחרים דלא תתן זו היא מסירתו לכומרים ולא נתינתו ממש לאש בעצמו.

פרק יח, כג

תבל הוא,

לשון קדש ערוה וניאוף, דבר אחר: לשון בלבול וכו'.

קשה מאי דבר אחר, יש לומר דקשה לפי פי' הראשון למה לא כתב לשון זה בכל שאר עריות, לכך פי' דבר אחר לשון בלבול וכו', דלא שייך לשון זה כי אם הכא על הבהמה.

פועל הכל יוצר ובורא,
עזרתני בפירוש סדר אחרי,
וכן תחזקני בעדת אנשים,
בחוקקי חדושי פי' קדושים.

פרשת קדושים

פרק יט

פרק יט, ב

דבר אל כל עדת,

מלמד שנאמרה פרשה זו בהקהל, לפי שרוב גופי תורה וכו'.

פי' שנאמרה פרשה זו לכל ישראל בהקהל קודם שיאמר אותה לאהרן ולבניו ולזקנים ולעם, כמו שכתב לעיל בפר' כי תשא כיצד סדר משנת משה וכו' ואחר שנאמר בהקהל שנאה להן על הסדר כמנהגו בשאר הפרשיות וזה היה מפני שרוב גופי תורה תלויין בה.

פרק יט, ג

ואת שבתותי תשמורו,

סמך שמירת שבת למורא אב ואם וכו' עד כלכם חייבים בכבודי וכן בשאר מצות.

צריך לישב למה לא אמר כלכם חייבים במוראי דהא אמורא סמיך. וקשה עוד אהאי דקאמ' אח"כ **אני ה' אלהיכם**, ופי' שם

אתה ואביך חייבין בכבודי לכך אל תשמע לו לבטל את דברי

צריך לישב אמאי אצטריך הא כבר שמעינן ליה מדסמך שמירת שבת למורא אב ואם וקשה עוד היכי יליף בשאר המצות נימא דדוקא גבי שבת אמרינן דלא דחי ליה כבוד אב ואם משום דשקולה שבת כנגד כל התורה כדאיתא בפרק קמא דחולין, גבי חוץ ממשומד לחלל שבתות. ונ"ל דלכך נקט כלכם חייבים בכבודי ולא נקט במורא משום דאתא לאשמועינן שאפי' אם יש לפניו מצוה לעשות ואביו אומר לו שלא לעשותה יש לו להניח מצות אביו ולעשות המצוה כדאית' בפ"ק דקדושין אלעזר בן מתיא אומר אבא אומר

השקני מים ומצוה עלי לעשות מניח כבוד אבא ועוסק בכבוד שמים. וכ"ש אם אביו אומר להניח המצוה שלא להנאתו ואלו היה מפרש כלכם חייבים במוראי לא הוה שמעינן רק שאין לו לעבור על מצות לא תעשה בעבור כבוד אביו כי במצות לא תעשה שייכא היראה כמו שפירש רבינו משה בפרקי אבות על ויהי מורא שמים עליכם כי ליראה מבוא גדול למצות לא תעשה ואין להקשות מנא ליה הא. דיש לומר דסמוך אקרא דאני ה' אלהיכם

ולכך חזר ופי' **אני ה' אלהיכם**

אתה ואביך חייבין בכבודי

דלהכי אצטריך למכתב אני ה' אלהיכם ומזה נמי שמעינן בכל המצות. ואין להקשות אמאי אצטריך הסמיכות משבתותי הא שמעינן ליה מאני ה' אלהיכם, משום דהוה אמינא דאדרבא אני ה' אלהיכם אתא למימר אני ה' המזהירכם על מורא אב ואם והוקשו למוראי והייתי יכול לעבור על דברי תורה בעבור מורא אב ואם לכך כתב ואת שבתותי תשמרו להורות שלא הוקש כבודם לכבוד המקום לעניין שיוכל לעבור על דברי תורה ואפי' בלא דמחמר דאם לא כן אמאי אצטריך פשיטא דלא ידחה לאו שיש בו סקילה וכת. ואי לאשמעינן שיהא שבת שקול כנגד כל המצות דהא לא שמעינן ליה אלא מדסמך פרש' מקושש לפרש' ע"ז כמו שפי' רש"י בפר' שלח לך והתם יש בו סקילה. וא"כ מדרשא דקרא אתא לאשמועינן דלא הוקשו לעבור על דברי תורה סיפא דקרא נמי להכי אתא, ולהכי פי' אח"כ איזהו מורא ואיזהו כבוד לאורוי לן דאני ה' אלהיכם בא לאורוי בדבר דשייך ביה כבוד ולא מורא כגון ההיא דהשקני מים. והא דמייתי לה בפרק אלו מציאות גבי אמר לו אביו לא תחזיר או אמר לו הטמא והתם הוה שייך למימר כלכם חייבין במוראי כדפרשינן דהא איכא לא תעשה דלא יטמא למתים ולא דלא תוכל להתעלם, היינו משום דעיקרו אאני ה' אלהיכם סמיך, דאי לאו הכי מנא לי' למילף משבת דלמא שאני שבת דהוי לאו השוה בכל ולהכי לא דחי ליה, אבל לאו דלא יטמא למתים אינו שוה בכל אימא דלידחי, ולגבי אבדה נימא ממונא מאסורא לא ילפינן כדאמרי' בברכות פרק מי שמתו אבל מאני ה' אלהיכם אתי למדרש כלכם חייבים בכבודי שמעינן ליה כולהו. וכן צ"ל דעת התוספות שפי' בפ"ק דיבמות כלכם חייבין בכבודי אאני ה' אלהיכם דסיפא דקרא נדרש שהם באו לישוב אמאי נקט כלכם חייבים בכבודי. ואף על גב דהתם לא הוה שייך למימר ליה נוכל לומר דאגב גררא דאלו מציאות נקטיה התם כן כתב מהר"ר.

ואחרים כתבו שמה שפרש"י בכאן איזהו מורא ואיזהו כבוד היה להשמיענו הטעם למה לא חשש הכתוב לסמוך שמירת שבת לכבוד אב ואם כדרך שסמכו למורא ולכך כתב איזהו מורא לא ישב במקומו ולא יסתור את דבריו, ולהכי כתביה סמוך לשמירת שבת כלו' אף על פי שהזהרתיך על מוראו דהיינו שלא תסתור את דבריו אם יאמר לך חלל את השבת אל תשמע לו, אבל גבי כבוד לא הוצרך הכתוב לסמוך שמירת שבת ללמדנו דבר זה שכבוד ר"ל מאכיל ומשקה ומלביש וכו' ואין לחוש שם לעבור על המצוות.

פרק יט, ד לא תעשו לכם,

לא לאחרים ולא אחרים לכם וא"ת לא תעשו לכם אבל אחרים עושין לכם הרי כבר
נאמר לא יהיה לך וכו'

אין להקשות לעולם נימא שר"ל לא תעשו לעצמכם ובא לחייובי משעת עשייה שהרי כבר
נאמר לא תעשה לך פסל. אבל קשה לשתוק מלכם והוה שמעין לא אחרים לכם **מלא**
יהיה לך, ויש לומר דאתא לאורויי דמשעת צווי שמצוה לאחרים לעשות עובר בלאו זה.
מהר"ר.

פרק יט, ח

ואוכליו עונו ישא, בנותר גמור הכתוב מדבר ובמסכת כריתות למדוה בגזירה שוה פי'
מדכתיב בפרשת תצוה **ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קדש הוא והכא כתיב: כי את**
קדש ה' חלל, מה להלן נותר וכו'.

פרק יט, יא לא תגנובו,

אזהרה לגנוב ממון וכו'

כבר כתבנו לעיל בפ' וישמע יתרו הנראה לנו וכן בג בג דריש מינה לא תגנוב את שלך
מבית חברך אלא שבור את שיניו ואמור לו את שלי אני נוטל.

לא תכחשו לא תשקרו, מפרש בת"כ לפי שנאמר עונש בענין כפירת הפקדון ומשוה לגזל
ועושה או מצא אבדה. וכחש בה, עונש שמענו, אזהרה מניין, ת"ל: **לא תכחשו** הרי זה
אזהרה לכפירת ממון ולפי שנאמר בענין הכפירה **או מכל אשר ישבע עליו לשקר ושלם**
עונש שמענו, אזהרה מנין, ת"ל: **לא תשקרו** עכ"ל הסמ"ג בלאוין בסימן ר"מ ורמ"א. ועל
זה קשה מאד דמשמע מדבריו שיהא חייב על הכפירה לבד וזה אינו שאינו חייב חומש
ואשם עד שישבע. ויש לומר כדמפרש רש"י בפרק הגוזל שהעונש שהוא בלא שבועה היינו
דמחייב באונסין מקרא **דוהשיב את הגזלה**. עוד יש לומר שעובר בלאו זה משעת הכפירה
אעפ"י שאינו בחומש ואשם עד שישבע.

פרק יט, טו בצדק תשפט עמיתך,

כמשמעו. דבר אחר הו' דן את כל האדם לכף זכות.

קשה מאי דבר אחר, יש לומר שלפי משמעו הפי' הראשון לא הל"ל עמיתך דהא כל אדם צריך לדון בצדק אפי' אדם רשע, לכך פי' דבר אחר, הוי דן את כל האדם לכף זכות שאין לך לדון לכף זכות אלא מי שמעשיו סתומין או שגלויין לטובה דהיינו עמיתך. אבל מי שמעשיו גלויין לרעה ועשה מעשה שיש בו פנים לטובה ולרעה אין לך לדון אותו לכף זכות אלא לכף חובה, כדכתיב: **כי יחנן קולו אל תאמן בו כי שבע תועבות בלבו**, וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"י המשנה במסכת אבות. פרק א' וכן כתב הרב הזה ברטנורה שם.

פרק יט, יט

ובגד כלאים, לפי שנאמר לא תלבש שעטנז וכו' קשה לכתוב קרא זה ולא לכתוב לא תלבש שעטנז. ויש לומר כדאי' בספרי לא ילבש שעטנז אין לי אלא שלא ילבש, שלא יתכסה מנין, ת"ל: **לא יעלה עליך**. יכול לא יפשילנו כקופה לאחריו ת"ל לא תלבש לבישה בכלל העלאה היתה ולמה יצתה להקיש אליה ולומר מה לבישה מיוחדת שהיא הנאת הגוף אף כל שהוא הנאת הגוף וכו'. ואין להקשות א"כ מה קשה לו לרש"י הלא הוצרכו שניהן. ויש לומר דקשה לו למה לא כתב וכלאים שעטנז לא יעלה עליך ולא לכתוב מלת בגד. מהר"ר.

פרק יט, כ

או חופשה,

בשטר,

קשה מנא לו, יש לומר כדאי' בגמרא בקידושין דיליף ליה בגזירה שוה לה לה מאשה, דכתיב בה: **וכתב לה ספר כריתות**.

פרק יט, ל

את שבתותי תשמורו,

אין בנין בית המקדש דוחה שבת.

אין להקשות אמאי אצטריך הא כבר שמעינן בפר' ויקהל גבי משכן כמו שפרש"י שם דיש לומר שאני משכן שאינו קדוש קדושת עולם אבל מקדש דקדוש קדושת עולם אימא לדחי שבת קמ"ל. גם אין להקשות נילף דלא דחי ק"ו מכבוד אב ואם שאעפ"י שהוקש כבודם לכבו' המקום אפי' הכי לא דחי שבת דשאני התם דלא הוה רק הכשר מצוה שהמצוה בעצמה הוא להאכילו ולהשקותו וכו' וחלול השבת הוא כשמבשל או שוחט בעדו להאכילו וכמו שפי' התוספות פ"ק דיבמות. גם אין להקשות נילף דלא דחי מההבערה משרפת בת כהן דלא דחייא שבת משום דיש לומר דשאני התם דאיכא כרת וסקילה אבל הא אצטריך אפי' למחמר אחר בהמתו דליכא רק לאו גרידא דאפי' הכי לא דחי. וקשה למה סרס רש"י את המקרא שפי' **את מקדשי תיראו** קודם שיפרש **את שבתותי תשמורו** הקודם לו

בפסוק. ויש לומר שמתירא פן תפרש ומקדשי תיראו כנסת ישראל המקודשת לי תיראו מלטמא אותה בזנות כמו שפי' לקמן בפסוק: **למען טמא את מקדשי** בפרשת הנותן מזרעו למולך וזה אינו לפי שאין שייך לומר מורא במקדש וכדאיתא פ"ק דיבמות יכול יתירא מן המקדש וכו' ואז הוה קשה לן מה שייך לומר את שבתותי תשמורו ולכך פי' את מקדשי תיראו דשייך על המקדש ממש בתחלה ואח"כ אצטריך ואת שבתותי תשמורו. ונראה די ש לומר דלכך הפכן הכתוב וכתב את שבתותי תשמורו ואת מקדשי תיראו ולא כתב את מקדשי תיראו ואת שבתותי תשמורו כמו שכתב לעיל איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו כדי שלא נטעה שיהא קאי פסוק את מקדשי תיראו אהך פסוקא דלעיל ומלאה הארץ זמה ויהיה פירוש כנסת ישראל המקודשת לי.

פרק יט, לב

מפני שיבה תקום,

יכול זקן אשמאי ת"ל והדרת פני זקן אין זקן אלא מי שקנה חכמה.

כי רש"י תפש שטתו כתנא קמא בפ"ק דקדושין דמצריך שיבה וחכמה אבל איסי בן יהודה חולק עליו ואומר כל שיבה במשמע וגם ר' יוסי הגלילי חולק ואומר יניק וחכים או שיבה וחכים.

פרק יט, לו

אשר הוצאתי אתכם,

על מנת כן וכו' דבר אחר אני הוא שהבחנתי במצרים וכו'.

קשה מאי דבר אחר, יש לומר שלפי פי' ראשון קשה לו למה תלה יציאת מצרים במצות מדות ומשקולות יותר מכל שאר המצות מהר"ר.

פרק כ

פרק כ, ב

עם הארץ,

עם שבגינו נבראת הארץ,

פירש שעם הארץ הוא לשון גרעון כדברי רז"ל ולא עם הארץ חסיד, ורחוק הוא כשהן מקיימין המצות לבער הרע מקרבכם יקראם בלשון גרעון לכך פי' כן.

פרק כ, י

ואיש,

פרט לקטן.

קשה, למה הוצרך פסוק לפרוט את הקטן מניאוף הלא אין קטן בר עונשין לשום אסור שבתורה. ויש לומר דמאחר שמצינו שחייב הכתוב מיתה על ההעראה אפי' בלא גמר ביאה הייתי סובר שכן הקטן הבא על הערוה אעפ"י שאינו בר ביאה יהא חייב דהוי דומיין דהעראה לכך כתיב: **איש אשר ינאף** פרט לקטן.

פרק כ, כה

והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה,

אין צריך לומר בין פרה לחמור וכו'

קשה, אמאי אצטריך לחזור ולכתבו הנה שהרי כבר כתבו בסוף פרשת השמיני ובפסוק: **להבדיל בין הטמא ובין הטהור וכו'**, ויש לומר דהאחד לענין טומאת נבלות והאחר לענין אסור אכילה. מהר"ר.

בחסדך רעיוני היו,
בפי' סדר קדושים תהיו,
כן תסייעני להחל ולגמור,
לקוטים בסדר אמור.

פרשת אמור

פרק כא

פרק כא, א

אמור ואמרת,

להזהיר גדולים על הקטנים.

פירש להזהיר גדולים שלא יטמאו בידיים כדדרשין **מלא תאכלום** קרינא ביה תאכיל, ואין לפרש להזהיר גדולים שימנעו קטנים מלטמא דהא קיש לומר קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו.

פרק כא, ב

לאביו ולאמו וכו', נ"ל דיכול להיות דצריכי שניהם לאמו צריך לכתוב להשמיענו שאפי' היתה אמו נשואה לזה אפי' הכי יטמא לה, ולאביו צריך לכתוב שאפי' היו לאביו בנים חללים אפי' הכי יכול ליטמא לו, דאין לומר דצריכי למילף מה אביו ואמו בני קיימא אף בנו ובתו בני קיימא, דא"כ לא לכתוב רק חד מניהו והא דדריש בת"כ מה אביו ואמו שהם בני קיימא אף אם לשארו דקרא קא סמך דלא הוה צריך למכתב רק כי אם לאביו ולאמו ולבנו

ולבתו אבל כלל אותם כולם בכי אם לשארו הקרוב לדמותם להדדי, ולומר מה אביו ואמו בני קיימא אף בנו ובתו בני קיימא ולמעוטי נפלים. ומה בנו ובתו שהם יורשין אותו אף אחיו ואחותו שיורשין אותו למעוטי אח ואחות מן האם. והשתא דאמרין דאביו ואמו כל חד וחד למילתיה אצטריך לא חש אם הקדים אמו לאביו. ועו' בלא זו אף זו כתיב, שיותר ראוי להטמא לאמו שלא חטאת מלאביו שחטא אבל גבי כהן גדול הקדים אביו לאמו דלא מבעיא לאביו שאינו אביו ודאי שאינו מטמא לו, אלא אף לאמו שהיא ודאית אינו מטמא לה, וכן הכא נמי נוכל לומר דהכי קאמר לא מבעיא לאמו שהיא ודאית שהוא מטמא לה, אלא אפי' לאביו שאינו ודאי אלא מחמת חזקה מטמא לו, ואף כי דרשו רז"ל לשארו זו אשתו, מכל מקום מדלא כתיב בהדיא לאשתו הקרובה אליו ש"מ דבעי למכלל כל הקרובים ביחד ומלשון שארו דרשו אשתו, אי נמי מדכתיב הקרוב דאתא למעוטי ארוסה ובנו אתא לאשמועינן אפי' שאינו ברשותו, דאי מבתו הוה אמינא דוקא בתו כל זמן שהיא ברשותו. שהוא עד זמן שתהא בוגרת, אבל בן שאינו ברשותו אימא לא לכך כתיב בנו, ובתו אתא לאשמועינן אעפ"י שהיא נשואה, ואחיו אתא לריבויי אפי' חלל כיון שראוי ליורשו, ואחותו בא למעט הנשואה ולרבות הארוסה. מהר"ר.

פרק כא, ג

אליו,

ולא גרושה

ואליו דכתיב גבי אחותו יש לומר שבא למעט בוגרת שכלו בתוליה, ולר' אלעזר ור' שמעון דקרו לה בתולה כדתנן ר' אלעזר ור' שמעון מכשירין בבוגרת, יש לומר דבא לריבויי מוכח עץ מהר"ר.

אשר לא היתה לאיש,

למשכב,

קשה מנא ליה האי לישנא. יש לומר מדכתיב בפרשת מטות: **וכל אשה יודעת איש למשכב זכר** אף כאן כן.

לה יטמא,

בעל כרחו.

פי' שמקרא זה יתר הוא שהרי די לו לכתוב לנפש לא יטמא כי אם לאביו ולאמו וכו'. וכתיב אח"כ לה יטמא כלומר מצוה לו שיטמא. דבר אחר: לה יטמא ולא לאחר עמה. קשה מאי דבר אחר יש לומר דבא לישיב לפי דעת ר' ישמעאל דסבירא ליה שאינו חייב ליטמא דפליגי בזה ר' ישמעאל ור' עקיבא בפרק טבול יום ופי' ולא לאחר עמה שלא יאמר הואיל

ונטמאתי לקרובי זה אלך ואטמא לאחר, ומכאן יש לקבור מיתי כהנים בסוף בית הקברות כדי שלא יטמאו הקרובים בקבורת מתים אחרים. מהר"ר.

פרק כא, ז

ואשה גרושה מאישה וכו', להכי כתב מאישה לאשמועין שאפי' אינה גרושה אלא מאישה כגון שאמר לה הרי את מגורשת ממני על מנת שלא תנשאי לאיש אחר, אפילו הכי פסולה לכהונה הכי איתמר בגמרא.

פרק כא, ט

כי תחל לזנות וכו'

שהיתה בה זיקת בעל וזנתה מן הארוסין או מן הנישואין ורז"ל נחלקו בדבר והכל מודים שלא דבר הכתוב בפנויה.

פי' לרבנן דסברי סקילה חמורה משריפה דדנו לה סקילה שריפה הרג וחנק מדאשכחן מנערה מאורשה של ישראל שהיא בסקילה ואשת איש בחנק ודאי לא בא הכתוב להקל על בת כהן אלא להחמיר עליה משום חומרא **דאת אביה היא מחללת** ואם כן ארוסה בסקילה כדין בת ישראל, אבל נשואה בשרפה, ובת ישראל נשואה בחנק, ולרבי שמעון דתני שריפה סקילה הרג וחנק מדאשכחן דמאורשה של ישראל בסקילה מאורשה של כהן בשריפה שחמורה הימנה,, ובת כהן נשואה בחנק כדין בת ישראל הכי איתמר פרק ארבע מיתות.

פרק כא, י

לא יפרע,

לא יגדל פרע ואיזהו גדול פרע יותר מל" יום.

קשה מנא ליה יש לומר כדאיתא בגמרא בסנהדרין מדכתיב גבי נזיר: **קדוש יהיה גדל פרע**, ויהיה בגימ' ל' ואתיא בגזירה שוה פרע פרע דהתם.

פרק כא, יא

ועל כל נפשות מת לא יבא,

באהל המת.

נפשות,

להביא רביעית דם שמטמא באהל.

כך היא הגרסא ופי' ביאה זו בא להזהיר שלא יכנס באהל המת דלישנא דנפשות דהוה סגי ליה למכתב ועל כל מת לא יבא וכתב נפשות לאשמועין בדבר שהנפש תלויה בו, מן המת והיינו רביעית דם שיצא מן המת שגם עליו לא יבא, ששיערו חכמים רביעית דם

הנשמה תלויה בו, כלומר שאם יצא כל דמו של אדם ולא ישאר בו אלא רביעית יכול הוא לחיות, ובהובאה זו איכא פלוגתא דיש אם למקרא יש אם למסורת דמאן דסבר יש אם למקרא קרינן נפשות בלשון רבים יליף ליה מדכתיב כל נפשות דמשמע כל אחד מהנפשות ומאן דסבר יש אם למסורת יליף ליה מדכתיב נפשות לשון יחידה דהיינו רביעית אחת.

פרק כא, יד

חללה,

שנולדה מפסולי כהונה.

קשה, דלעיל פירש וכן שנתחללה מן הכהונה פי' ביאת אחת מהפסולין והכא לא פירש כולה. ויש לומר דהכא לא חזר ופירש חללה שנולדה מפסולי כהונה אלא כדי לישב מה טעם כתב לעיל זונה קודם חללה, והכא כתבה אחר חללה ולכך אמר חללה שנולדה מפסולי כהונה, שלא נעשה פסול בגופה דומיית דאלמנה וגרושה אבל לעיל סמכי גבי זונה שנעשה פסול בגופה. וגרושה וזונה אמאי אצטריכו למיכתב גבי כהן גדול ומה טעם חלק בגרושה מזונה וחללה גבי כהן הדיוט, וכתב גרושה מאישה כולהו דריש להו במסכת קדושין, והכי איתא התם פרק עשרה יוחסין אמר רבא מינא הא מלתא דאמור רבנן אין חללה אלא מאיסורי כהונה, דתניא לא יאמר גרושה בכהן גדול ותיתי לי' בק"ו מכהן הדיוט, דאמינא השתא לכהן הדיוט אסירא לכהן גדול מבעייתא ולמה נאמר, לומר לך כשם שחלוקה גרושה מזונה וחללה בכהן הדיוט כך חלוקה בכהן גדול, כלומר שאם בא על אשה שהיא גרושה וזונה וחללה שחייב עליה משום ג' שמות גרושה וזונה וחללה, שהרי חלק הכתוב גרושה וכתב: **ואשה גרושה מאישה** לבד והוא הדין לאחרות הכי נמי בכהן גדול וקא פריך פשיטא מגרע גרע ומשני אלא כשם שחלוקה גרושה מחללה זונה בכהן הדיוט כך אלמנה חלוקה מגרושה וחללה זונה מכהן גדול, חללה אין חללה אלא מפסולי הכהונה, זונה נאמר כאן זונה ונאמר להלן זונה מה להלן זרעו חולין אף כאן זרעו חולין, הכי איתא התם בגמרא. מהר"ר.

פרק כא, כג

אך אל הפרוכת וכו' ואל המזבח וכו',

ושניהם הוצרכו ליכתב וכו'

פי' כך היא צריכותא זו אם נאמר מזבח ולא נאמר פרוכת הייתי אומר מה למזבח שכן ראוי לעבודה אבל פרוכת שאינו ראוי לעבודה אימא לא קמ"ל, ואם נאמר פרוכת הייתי אומר מה לפרוכת שכן היא לפנים אבל מזבח שאינו לפנים אימא לא קמ"ל, לכך הוצרכו שניהם הכי איתמר שם בבבביתא בתורת כהנים.

פרק כב

פרק כב, ג

כל איש אשר יקרב וכו',

ואם תאמר ג' כריתות בטומאת קדשים למה כבר דרשו רז"ל במסל' שבועות אחד לכלל ואחד לפרט וכו'

פי' בפרשת צו את אהרן כתיב: **והנפש אשר תאכל מזבח השלמים ונכרתה**, הרי פרט וכאן כתיב כל קדשים שכלל את כלם לומר לך מה פרט מפורש קדשי מזבח אף כל קדשי מזבח לאפוקי קדשי בדק הבית דלא, ואין להקשות הרי הפרט הוא קודם לכלל והיה לנו לומר נעשה הכלל מוסף על הפרט ורבי כל מילי. דיש לומר דהואיל ומרוחקים זה מזה לא מרבינן אלא כעין הפרט והכרת השלישי בא ללמדנו על הטומאה הסתומה הכתובה בפ' ויקרא גבי קרבן עולה ויורד דלא איירי אלא בטומאת מקדש וקדשיו, או לרבות דברים שאינם נאכלים אליבא דר' אבהו, או לרבות חטאות הפנימיות אליבא דר' שמעון דהוה אמינא הואיל ואין בהם משום פגול אין בהם משום טומאה. מהר"ר.

פרק כב, ז

ואחר יאכל מן הקדשים,

בתרומה הכתוב מדבר שמותר לאכלה בהערב שמש.

קשה מנא לו, יש לומר מדכתיב בתריה **כי לחמו הוא** והיינו תרומה שהיא לחם ומה שאמר מותר לאכלה בהערב שמש. קשה מנא לו. יש לומר כדאמרין בכמה מקומות העריב שמשו אוכל בתרומה דנפקא לן הנך מילי מדכתיב תלת קראי חד **לא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ בשרו במים** הוי מעשר כשטבל ועלה אוכל במעשר, וכתוב אחד אומר **ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים** דהיינו תרומה, וכתוב אחר אומר **וכפר עליה הכהן וטהרה** דהוי כפרתו אוכל בקדשים, הא כיצד, כאן למעשר כאן לתרומה כאן לקדשים, דתרומה עדיפא ממעשר שחייב עליה משום מתה וחומש ואין לה פדיון ואסורה לזרים, וקדשים עדיפי מן התרומה שכן חייבין עליה משום פגול נותר וקרבן ומעילה ואסורין לאונן, הכי איתמ' שם במסכת יבמות.

פרק כב, י

תושב כהן ושכיר,

איזהו תושב זה נרצע ואיזהו שכיר זה קנוי קנין שנים.

אין להקשות לא לכתוב רק תושב והוה שמעינן קנוי קנין שנים מק"ו, דהוה אמינא מה תושב זה קנוי קנין שנים אבל נרצע אוכל קמ"ל. מהר"ר.

פרק כב, יד ואיש כי יאכל קדש, תרומה,

נראה דפרישנא כן כי היכי דלא תיסק אדעתין דדווקא בקדשים חייב עליהם חומש דאית בהו כרת אבל תרומה דלית בה כרת אימא לא. וקרא זה מדבר בקדשים, ואף על גב דכתיב קרא אחרינא בפרש' ויקרא: **ואת אשר חטא מן הקדש ישלם**, הוה אמינא התם מיירי בהנאה והכא מיירי באכילה, ואי קשיא לך אם על ההנאה חייב על האכילה לא כל שכן, יש לומר דאי לא הוה כתיב רק קרא דויקרא דמשתעי סתמא את אשר חטא מן הקדש ישלם הוה אמינא זו היא אכילה אבל על ההנאה לא לחייב, וכדדרשינן לעיל גבי תושב כהן ושכיר לכך כתב הוה אמינא דצריכי תרי קראי חד לחייב חומש על האכילה בפירוש וחד על ההנאה ותרוייהו בקדשים משום שחייבים עליהם כרת אבל על התרומה שאינה בכרת אלא במיתה בלבד אימא לא לחייב עליה חומש לכך פירשינן כי יאכל קדש תרומה שהרי כל הענין דבר בה.

פרק כב, כה ומיד בן נכר,

גוי שהביא קרבן עד אבל תמימים תקבלו מהם לכך נאמר למעלה איש איש לרבות הגוים שנודרים נדרים ונדבות כישראל.

צריך לישב דהא בלאו הכי שמעינן שמקבלין מהן,, כדכתיב: **ומיד בן נכר לא תקריבו מכל אלה** משמע הא תמימים תקבלו מהם, ויש לומר דהוה אמינא דוקא מישראל תקבלם אבל מגוים לא, והוי לאו הבא מכלל עשה ואתא לא תקריבו אלא ליתן לאו על בעל מומים להכי כתב איש איש וגו'. מהר"ר.

פרק כב, כח אותו ואת בנו,

נוהג בנקיבה

קשה מנא ליה, יש לומר מדכתיב: **בנו**, ולא כתיב הבן דמשמע מי שבנו כרוך אחריו דהיינו האם. מהר"ר.

פרק כב, כט לרצונכם תזבחו,

תחלת זביחתכם וכו' דבר אחר לדעתכם מכאן למתעסק וכו'

קשה מאי דבר אחר, יש לומר שלפי פי' ראשון קשה מעט שכתב תחלה וכי תזבחו דמשמע אחר שתתחילו לשחוט לרצונכם תזבחו וזה אינו במתכוין לשחוט בשחיטה לאכלן

לאחר זמן לכך פי' מכאן למתעסק דמיירי שפיר במתחיל לשחוט וכך משמעו כאשר תתחילו לשחוט הוו זריזים לזבוח לרצונכם כלומר לדעתכם.

פרק כב, לא

ושמרתם, זו משנה קשה מנא ליה יש לומר מדכתיב: **כי נעים כי תשמרם בבטנך**, איזהו דבר השמור בבטנו של אדם, הוי אומר זה לימוד.

פרק כב, לב

ונקדשתי בתוך בני ישראל,

יכול ביחיד ת"ל בתוך בני ישראל.

פירו' דאתיא תוך תוך מעדה כתיב התם: **הבדלו מתוך העדה הזאת**, ועדה היינו עשרה כדכתיב: **עד מתי לעדה הרעה הזאת**, דהיינו מרגלים והם היו י"ב צא מהם יהושע וכלב נשאר י' וקרי ליה עדה וכתב הכא בתוך מה תוך האמור להלן עדה אף תוך האמור כאן עדה, ולא חשש רש"י להביא החולקים הכתובים על דין זה לפי שדין זה שוה בכל המצות כולן, שביחיד יעבור ואל יהרג אבל ברבים יהרג ואל יעבור משום האי קרא **דונקדשתי** אבל בג' מצות דהיינו ע"ז גילוי עריות ושפיכות דמים לא שנא ביחיד ולא שנא בצבור שיהרג ואל יעבור.

מצאתי עזר ורוב אונים,
בפי' אמור אל הכהנים,
ובשם צורי יזהר,
ולא אשעה בסדר בהר

פרשת בהר

פרק כה

פרק כה, א

בהר סיני,

מה ענין שמיטה להר סיני וכו' אלא מה שמטה נאמרו וכו' עד וחזרו ונשנו בערבות מואב.

נ"ל שלמדנו ששאר הדברות נאמרו בסיני באם אינו ענין ודרשינן הכי דאם אינו ענין לשמיטה לומר שנאמרו כללותיה ודקדוקיה בסיני, שהרי מדחזינן דלא נשנית בערבות מואב ש"מ שנאמרו כללותיה ודקדוקיה מסיני שהרי כל המצות נאמרו או בהר סיני או

בערבות מואב. תנהו ענין לשאר המצות שאעפ"י שמצינו שנשנו בערבות מואב בסיני נאמר כללותיהן ודקדוקיהן. ואי קשיא לך א"כ למה נשנו, בשביל דברים שנתחדשו בהם. עוד נוכל לומר שכל המצות נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני מדינא שכל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד יצא ולא ללמד על עצמו בלבד יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא, והכי קאמר שמטת קרקעות בכלל היתה כשכלל בסוף הספר: **אלה המצות אשר צוה ה' את משה אל בני ישראל בהר סיני**. ולמה יצא מן הכלל ופרט לה עליה בפני עצמה וכתב בה בהר סיני, ללמד שנאמרו כללותיה ופרטותיה בסיני ולא ללמד על עצמו בלבד יצא אלא ללמד על הכלל שכל שאר המצות נאמרו כללותיהן ופרטותיהן מסיני. ואין להקשות שהרי נשנית דכתיב בפרשת ראה מקץ שבע שנים תעשה שמיטה, משום דסבירא לן כרבנן שחולקים על ר' בפרק השולח דסבירא דבשמטות כספים בלבד דבר הכתוב ולא כר' דסבר דבשתי שמיטות הכתוב מדבר, חדא שמיטת קרקע וחדא שמיטת כספים.

פרק כהה, ד

שבת לה',

לשם ה' שנאמר בשבת בראשית וכו'.

קשה מאי קאמר הא קא חזינן ששניהם שוין בלשון. יש לומר דסבירא ליה לרש"י שהשמיטה זכר למעשה בראשית כמו השבת והיינו דקאמר כשם שנאמר בשבת בראשית כלו' מדחזינן שהשוה הכתוב שניהם בלשון אחד ש"מ חד טעמא הוא.

פרק כה, ז

ולבהמתך ולחיה,

אם חיה אוכלת בהמה לא כ"ש וכו' דבר אחר בהמה אוכלת בלא מעשר וכו'.

קשה דמעיקרא קשה ליה מבהמה וקא מתרץ בחיה. ויש לומר דהכי קאמר דאצטריך לבהמתך ליתורי חיה למילף מינה הקישא, דאי לא הוה כתיב בהמה הייתי אומר דאצטריך חיה דלא תימא דוקא בני אדם אוכלין אבל לא בהמות וחיות, אבל השתא דכתיב בהמה אייתר ליה חיה לאשמועין היקשא, דכל זמן שחיה אוכלת האכל גם לבהמה אבל אם כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית. וקשה מאי דבר אחר. ויש לומר דלפי פ' הראשון דאתא להקיש בהמה לחיה קשה דהוה ליה לאקדומי חיה שהרי בהמה אוכלת דומיית דחיה. וקשה עוד הא כבר שמעינן דאוכל בלא מעשר מקרא: **דויתרם תאכל חית השדה**, בפ' המשפטים. ויש לומר דאי מהתם הוה אמינא דוקא אביונים בלא מעשר אבל לא הבעלים ובהמתם קמ"ל. מהר"ר.

פרק כה, ח

שבתות שנים,

שמיטות שנים יכול יעשה ז' שנים רצופים וכו' ת"ל שבע שנים שבע פעמים.

וקשה לפי שיטה זו לכתוב שבע שנים שבע פעמים ולשתוק משבתות שנים. ויש לומר דבא להשמיענו שמצוה למנות השמיטות ג"כ וכדאמר אביי בספירת העומר מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי להכי כתב שבתות שנים.

פרק כה, ט

ביום הכפורים,

ממשמע שנאמר ביום הכפורים איני יודע שהוא בעשור וכו'.

שאל השואל דהוה ליה לרש"י לשאול בהפך,, ממשמע שנאמר בעשור לחדש איני יודע שהוא יום הכפורים, שהרי כתוב בעשור לחדש תחלה וכן דרכו בשאר מקומות. יש לומר דקרא דיום הכפורים איצטריך דאי לא כתב אלא בחדש השביעי בעשור לחדש, הוה אמינא דבניסן משתעי קרא שהוא שביעי לתשרי, שהוא ר"ה לשמטין וליובלות הואיל וביובל מדבר, להכי איצטריך קרא דביום הכפורים ואייתר ליה קרא דבעשור לחדש לומר לך דתקיעה בעשור דוחה שבת. מהר"ר.

פרק כה, יא

יובל היא שנת החמשים,

לפי שנאמר וקדשתם וכו'.

פי' במסכת ר"ה דריש ליה לפי שנאמר וקדשתם את שנת החמשים וקראתם דרור יכול לא היו עבדים לא יהיה יובל, ת"ל: יובל היא מכל מקום. ובת"כ דריש לפי שנאמר וקדשתם את שנת החמשים שיכול בכניסתה תהא מתקדשת מר"ה וביציאתה תהא מושכת והולכת עד יום הכפורים שכן מוסיפין מחול על קדש, ת"ל: יובל היא שנת החמשים אין קדושתה מושכת אלא עד ר"ה הכי איתמר התם.

פרק כה, יב

יובל היא קדש,

תופסת דמיה כהקדש וכו'.

פי' שדמי הפירות נתפשין והפירות עצמן קדש ואינן יוצאין לחולין, כדאיתא בת"כ בלשון זה מה קדש תופש את דמיו אף שביעית תופסת את דמיה, אי מה קדש יוצא לחולין ודמיו נתפשין יכול אף שביעית כן, ת"ל: היא הרי היא בקדושתה, נמצאת אומר אחרון אחרון נתפס בשביעית ופרי עצמו אסור, כיצד, לקח בפירות שביעית בשר אלו ואלו כשביעית לקח בבשר דגים יצא בשר ונכנסו הדגים לקח בדגים שמן יצאו דגים ונתפס השמן אחרון אחרון נתפס ופרי עצמו אסור.

פרק כה, יד-טו

אל תונו,

אונאת ממון.

במספר שנים,

לפי פשוטו בא להזהיר על האונאה כשתמכור או תקנה קרקע וכו'.

קשה דהא תנן אלו דברים שאין להם אונאה הקרקעות וכו', ואיך אמר שבא להזהיר על אונאת קרקע. יש לומר דלפי פשט הכתוב זאת האונאה ר"ל בטול מקח וסבר ליה כדעת ר"ת דביותר מהחצי יש להן בטול מקח. ועוד נ"ל בדוחק שאע"פ שאינם בתורת אונאה שיהא צריך להחזירם דמי האונאה בשתות או שיהיה בהם בטול המקח ביותר משתות, מ"מ המאנה מדעתו בקרקעות עובר בלאו **דאל תונו איש את אחיו**. מהר"ר.

פרק כה, יט

וישבתם לבטח עליה,

שלא תיראו משנת בצורת ואכלתם לשובע וכו'.

וקשה למה סרס המקרא שפי' וישבתם לבטח קודם שיפרש ואכלתם לשובע הקודם לו בפסוק. ויש לומר דעשה זה כדי לסמוך וישבתם לבטח עליה לאידך **וישבתם על הארץ לבטח**, דכתיב בפסוק דלעיל משום דקשה לו תרי **וישבתם לבטח** למה לי לכך פי' את שניהם סמוכין זה לזה דחד שלא תגלו וחד שלא תדאגו משנת בצורת.

פרק כה, כ

ולא נאסוף את תבואתינו,

כגון יין ופירות וספיחין וכו'.

פי' דנקיט הני שהן דברים גדלים מאליהן בלי זריעה, דמאחר שאמר לא נזרע פשיטא שלא נאסוף, לכך אמר אפי' דברים שדרכן להאסף בלא זריעה אין אנו רשאים לאוספן לעצמנו. וקשה אלישנא קמא דכתיב מה נאכל בשנה השביעית דהל"ל בשנה השמינית, שהרי בשביעית יאכלו מה שאספו בששית כדרך שאר שנים. ויש לומר דהכי פי' מה נאכל אחרי שבשנה השביעית לא נזרע ולא נאסף ואין פירושו מה נאכל בשנה השביעית אלא **בשנה השביעית הן לא נזרע וכו'.**

פרק כה, לג

ואשר יגאל מן הלויים,

אם יקנה איש בית וכו', דבר אחר: לפי שנאמר גאולת עולם וכו' עד אז לוי גואל גאולת עולם.

קשה מאי דבר אחר, יש לומר שפי' הראשון מוציא מלת יגאל ממשמעה ומפרש אותה לשון מכירה, אבל הפי' השני מפרשה כמשמעה לשון גאולה. עוד יש לומר דלפי' הראשון מקרא יתר הוא דהא כתיב: **גאולת עולם תהיה ללויים**, לכך פי' דבר אחר דבא לאשמועין שאף לוי שקנה מלוי גואל לעולם.

פרק כה, לו ויראת מאלהיך,

לפי שדעתו של אדם וכו' או התולה מעותיו בגוי להלוותם לישראל ברבית וכו'. פי' ראובן אמר לו לשמעון קח משכון זה לזה לי עליו מעות מגוי פלוני הרגיל אצלך, והלך שמעון ולקחם משלו והטעה את ראובן לומר מהגוי לקחתים, כך פירש סמ"ג.

פרק כה, לח אשר הוצאתיך,

והבחנתי וכו' אף אני אפרע מהמלוה מעות לישראל ואומר של גוי הם. קשה אמאי איצטריך מקרא זה להוכיח אסור דבר זה, הא קיי"ל דכל היכא שהרבית בא מישראל לישראל אסור אף על פי שהמעות של גוי. ויש לומר דהכי פירושו ראובן לזה מעות מן הגוי ברבית וביקש להחזירם לו, מצאו שמעון ואמר לו תנם לי ואני אעלה לך כדרך שאתה מעלה לגוי, דבכי האי גוונא אם נטל הגוי מעותיו מיד זה ונתן ליד האחר מותר ואם לא נטלן אלא שאמר להן רוצה אני והלך ראובן ופייס הגוי בדברים ולוקח הרבית מיד שמעון כסבור שיתננו לגוי והוא לוקח לעצמו, אף על פי שברור הוא שהמעות של גוי, הואיל והרבית נכנס בכיסו של ישראל נאמר בו אני עתיד ליפרע וכו'. דבר אחר: **על מנת שתקבלו עליכם מצותי.**

קשה מאי דבר אחר, יש לומר דלפי פי' הראשון קשה מעט, שהפסיק באמצע פסוק ובמרבית לא תתן אצלך, דנראה דלא קאי הוצאת מצרים אדלעיל: **וחי אחיך עמך**, דרשינן ביה אהדר ליה רבית כי היכי דלוחי עמך, לכך פי' דבר אחר דקאי אשאר המצוות ולא ארבית בלחודיה.

פרק כה, מד מהם תקנו, אותם תקנו

פי' דלא תטעה לפרש מהם תקנו כפשוטו דהואיל שהם בני כנענית כדפי' רש"י לעיל יקשה לך לומר שיוכלו לקנות מהם ממש, לכך פירש"י אותם תקנו שהבן הולך אחר האב ואינם בכלל לא תחיה כדפי' לעיל.

פרק כה, מז

או לעקר,

זו ע"ז עצמה.

קשה מנא לו, יש לומר דמפרש עקר דבר שאתה צריך לעקור אותה מן העולם והיינו ע"ז דכתיב בה: **אבד תאבדון וכו'.**

פרק כה, מח

גאולה מיד וכו', ופירושו עד שישמע עד שישתקע ויאבד שתרגום ירושלמי בפסוק **ובא השמש** תרגומו וטמאת שמשא.

פרק כו

פרק כו, א

ואבן משכית וכו',

ואסרה תורה לעשות כן חוץ מהמקדש.

פ' ומהאי טעמא נהגו לפרוש בגד על הרצפה בבתי כנסיות בנפילת אפים.

אודך בעמים ה',

ככלותי סדר בהר סיני,

גם תאיר עשתונותי,

בבאורי אם בחקותי.

פרשת בחקותי

פרק כו, ג

אם בחקותי תלכו,

יכול זה קיום מצות וכו'.

קשה מאי קא מהדר לפרושי קרא בקיום מצות. יש לומר דלישנא דתלכו הכי משמע, דלקיים המצות צריך אדם להיות יוצא אנה ואנה, אבל לעמילת התורה לא שייך הליכה, לכך היה נראה יותר לפרש דמיירי בקיום המצות לולא שכתוב אחר כן ועשיתם אותם והרי קיום מצות אמור.

פרק כו, ד

בעתם,

בשעה שאין דרך בני אדם לצאת כגון לילי שבתות.

פ' מפני שאגרת בת מחלת שהיא מלכת המזיקין מהלכת בעולם בלילי רבעיות ובלילי שבתות ובני אדם נזהרין מלצאת, ולא קא חשיב אלא לילי שבתות מפני שלמחרתו שבת ואין בטול מלאכה בכך כשהקרקע רטוב, אין דרך לעשות בו מלאכה.

פרק כו, ו

ונתתי שלום,

שמא תאמרו וכו' עד וכן הוא אומר עושה שלום ובורא את הכל.

אף על גב דאין זה פסוק במקרא הואיל וקבעוהו רבנן בתפלת יוצר חשיב ליה כמקרא מלא. וכן יש בדומה לזה בגמרא במקומות הרבה שמביא האמרים מספר בן סירא ומקומות אחרים.

פרק כו, ח

חמשה מאה ומאה רבבה וכו'. קשה דהא כתיב בפרשת האזינו: **איכה ירדוף אחד אלף**

ושנים יניסו רבבה, והאי קרא בפורענות הוא וקיימא לן מדה טובה מרובה על מדת פורענות, ואיך אמר בכאן בטובה חמשה מאה ומאה רבבה ותו לא. ויש לומר דהתם לא כתיב אלא ירדוף ולא כתב בהו מיתה אבל כאן כתיב: **ונפלו לפניכם לחרב.** עוד יש לומר דהכא כתיב מכם שפירושו מן החלשים שבכם והתם לא כתיב הכי.

פרק כו, יא

ולא תגעל נפשי,

אין רוחי קצה בכם וכו'.

פ' דקשה לו מה זה שהבטיחם בעשותם רצונו שלא יגעל נפשו אותם הא אף בשעת הכעס כתב להם לא מאסתים ולא געלתים. לכך פ' אין רוחי קצה בכם כלו' שדברה תורה כלשון בני אדם, שדרך אדם האוהב את חבירו לפעמים אחר זמן קץ בו מפני הרגילות כדכתיב: **פן ישבעך ושנאך,** לכך אמר: **ולא תגעל נפשי אתכם.**

פרק כו, יד

לא תשמעו לי,

להיות עמלין בתורה כו'

אם בחקותי תמאסו,

מואס באחרים העושין וכו' עד הרי ז' עברות לא למד ולא עשה וכו'

קשה מה זה שדוחק רש"י את עצמו למצא שבע עברות דרך רמז שאינו במפורש. ויש לומר משום דכתיב אחר כך והכתי אתכם שבע על חטאתיכם, וכן ויספתי ליסרה אתכם שבע וכו' ואין לפרש והכתי אתכם שבע פעמים יותר מעונותיכם שאין זה מן הדין וחלילה **כי לא על איש ישים עוד**, לכך כתב רש"י בכל אחד מהפרשיות האלה ודחק בהן עצמו למצוא שבע פורעניות בעבור חטאתיכם שהן שבע עברות ולכך הקדים בכאן לפרש ולמצוא בפסוק זה ז' עברות.

פרק כו, כה

נוקמת נקם ברית,

יש נקם שאינו בברית וזהו סמוי עינים של צדקיהו דבר אחר נוקמת בריתי שעברתם.

קשה מאי דבר אחר, יש לומר דלפי' ראשון קשה מה ענין חרב לסמוי עינים, והיינו דפירש אחר כך כל הבאת חרב שבמקרא וכו' לכך פי' דבר אחר נוקמת בריתי וכו'.

פרק כז

פרק כז, ו

ואם מבן ששים וכו',

עד סבתא בביתא סימא בביתא,

פירוש אוצר טמון, שתרגום מטמון באמתחותיכם סימא בטעוניכון.

פרק כז, ט

כל אשר יתן ממנו,

אמר רגליו של זו עולה דבריו קיימין ותמכר לצרכי עולה ודמיה חולין.

פי' רש"י תפש שטתו כדברי ר' מאיר אבל ר' יהודה ור' שמעון חולקים ואומר' שאפי' אמר רגלו של זה עולה תהא כולה עולה שנאמר יהיה קדש כלה בת"כ.

פרק כז, יא

כל בהמה טמאה,

בבעלת מום הכתוב מדבר שטמאה להקרבה וכו'.

קשה מנא לו, תאמר שבטמאה ממש דבר הכתוב. ויש לומר מדכתיב אח"כ ואם בבהמה הטמאה ופדה בערכך הרי טמאה אמור וזה אינו מדבר אלא בבעלת מום שטמאה להקרבה.

פרק כז, כד

לאשר קנהו מאתו,

אותו שהקדישה וכן תאמר לאשר קנהו לוקח זה האחרון מאתו וזהו גזבר לכך
הוצרך לומר לאשר לו אחזת הארץ.

קשה א"כ לכתוב לאשר לו אחזת הארץ ולשתוק מלאשר קנהו מאתו, ויש לומר דבא
ללמד על השדה שיצאה לכהנים ביובל ומכרה הכהן והקדישה לוקח והגיע היובל השני
יכול תחזור לבעלים הראשונים שהקדישה ביובל ראשון דקרינא בהו לאשר לו אחזת
הארץ, ת"ל לאשר קנהו מאתו בת"כ.

אודה צורי בנגינותי,
בהשלימי סדר בחקותי,
ובצדקתו אשר ראשי,
ככלותי ספר שלישי.